

GAME CHANGERS

POLACY WOBEC ZABYTKÓW

Raport z badania jakościowego

Materiał
przygotowany dla:

Wrzesień 2022 r.

- 3 — **1. METODOLOGIA I CELE**
- 11 — **2. ZABYTKI NA GRUNCIE PRAWA**
- 16 — **3. ZABYTEK... CZYLI CO?**
Czym są zabytki, co o nich wiemy i jaką mają wartość według Polaków.
- 29 — **4. FUNKCJE ZABYTKÓW**
Do czego służą zabytki według Polaków?
- 38 — **5. ZABYTKI A ICH OTOCZENIE**
Jak zabytki mogą wpływać na tożsamość miejsca?
- 44 — **6. MOTYWACJE ZWIĄZANE Z PODEJŚCIEM DO ZABYTKÓW**
Osiem uniwersalnych motywacji a zabytki.
- 64 — **7. ZABYTEK JAKO PRODUKT TURYSTYCZNY**

METODOLOGIA I CELE

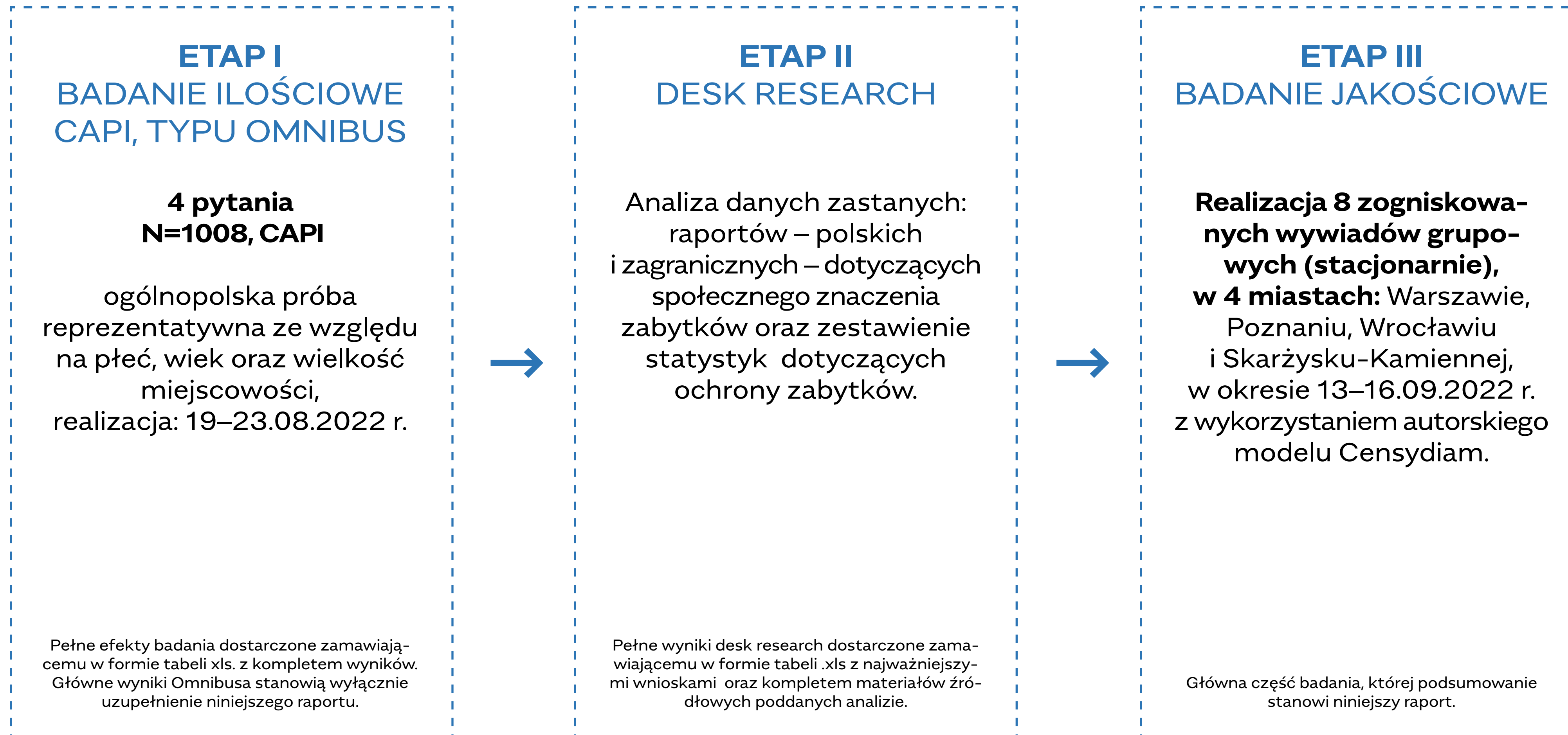
GŁÓWNE CELE BADAWCZE

Poznanie i zrozumienie postaw Polaków wobec zabytków:

- rozpoznanie, jaki stosunek do ochrony zabytków mają różne grupy społeczne Polaków;
- rozpoznanie, w jaki sposób i z jaką częstotliwością Polacy korzystają z zabytków;
- poznanie, jakie motywacje stoją za podejściem do zabytków (co stoi za chęcią interakcji i działania na rzecz zabytków), jakie czynniki determinują postawę wobec zabytków;
- poznanie, jakie działania podejmowane są do ochrony zabytków;
- wskazanie, w jaki sposób zabytki wpływają na ich otoczenie – na mieszkańców, na tożsamość miasta, na rozwój (kulturalny i gospodarczy);
- wskazanie potencjałów zabytków (kulturowych i gospodarczych, np. jako produkty turystyczne);
- wskazanie zachęt i barier w zakresie działań wspierających ochronę zabytków lub angażowania się w takie działania.

PRZEBIEG REALIZACJI PROJEKTU

Projekt badawczy zrealizowano w kilku etapach:

METODOLOGIA

W raporcie uwzględniono główne wyniki badania ilościowego, w odniesieniu do pytań badawczych:

OMNIBUS

1. Myśląc o ostatnich 12 miesiącach, w których z poniższych aktywności uczestniczył(a) Pan (i)...?

[ODPOWIEDZI W ROTOWANEJ KOLEJNOŚCI]

1. Zwiedzanie zabytku.
2. Wydarzenie odbywające się na terenie lub obok zabytku.
3. Wizyta w muzeum.
4. Koncert muzyki klasycznej.
5. Koncert muzyki rozrywkowej.
6. Wizyta w rezerwacie przyrody, parku narodowym itp.
7. Oglądanie wystawy.
8. Inne wydarzenie kulturalne (np. Noc Muzeów, piknik archeologiczny, rekonstrukcja historyczna itp.).
9. Żadne z powyższych.

2. A teraz przejdźmy do następnego tematu. Proszę pomyśleć o zabytkach (np. zabytkowych budynkach)... Jak ocenia Pan/i swoją wiedzę o polskich zabytkach? Proszę ocenić na skali, gdzie 1 to „bardzo mało”, a 7 to „bardzo dużo”.

O polskich zabytkach wiem...

1. Wiem bardzo mało o polskich zabytkach.
- 2.
- 3.
- 4.
- 5.
- 6.
7. Wiem bardzo dużo o polskich zabytkach.

3. Myśląc o OCHRONIE polskich zabytków, w jakim stopniu, Pana/i zdaniem...

W jakim stopniu OCHRONA zabytków jest ważna dla Pani/Pana OSOBIŚCIE?

1. Bardzo ważne.
2. Raczej ważne.
3. Ani ważne, ani nieważne.
4. Raczej nieważne.
5. Zdecydowanie nieważne.

W jakim stopniu OCHRONA zabytków jest ważna dla MIEJSCA, w którym Pan(i) mieszka?

1. Bardzo ważne.
2. Raczej ważne.
3. Ani ważne, ani nieważne.
4. Raczej nieważne.
5. Zdecydowanie nieważne.

W jakim stopniu OCHRONA zabytków jest ważna dla POLSKI?

1. Bardzo ważne.
2. Raczej ważne.
3. Ani ważne, ani nieważne.
4. Raczej nieważne.
5. Zdecydowanie nieważne.

4. Na ile zgadza się Pan/i ze stwierdzeniem – „obecność zabytków to szansa dla miejscowości, w której te zabytki się znajdują”?

1. Zdecydowanie się zgadzam.
2. Raczej się zgadzam.
3. Raczej się nie zgadzam.
4. Zdecydowanie się nie zgadzam.
5. Nie wiem, trudno powiedzieć.

METODOLOGIA

Proces badawczy uwzględniał analizę danych jakościowych, która miała na celu rozpoznanie motywacji i podejścia Polaków wobec zabytków, a odnosiła się do następujących zagadnień:

FGI

Podczas **8 rozszerzonych grup (2,5 h)** realizowanych z respondentami w wybranych miastach dowiedzieliśmy się i zrozumieliśmy:

- w jaki sposób definiowane są zabytki, jakie znaczenie się im przypisuje i jakie funkcje pełnią;
- jakie są postawy wobec ochrony zabytków;
- jakie są motywacje stojące za tymi postawami;
- jakie są motywacje i potrzeby związane z najbliższym otoczeniem zabytków – w jaki sposób zabytki wpływają na otoczenie, w którym się znajdują (analiza ze szczególnym uwzględnieniem obszarów zabytkowych);
- jakie są potencjalne bariery i zachęty w zakresie wspierania działań związanych z ochroną zabytków (i ew. angażowania się w te działania).

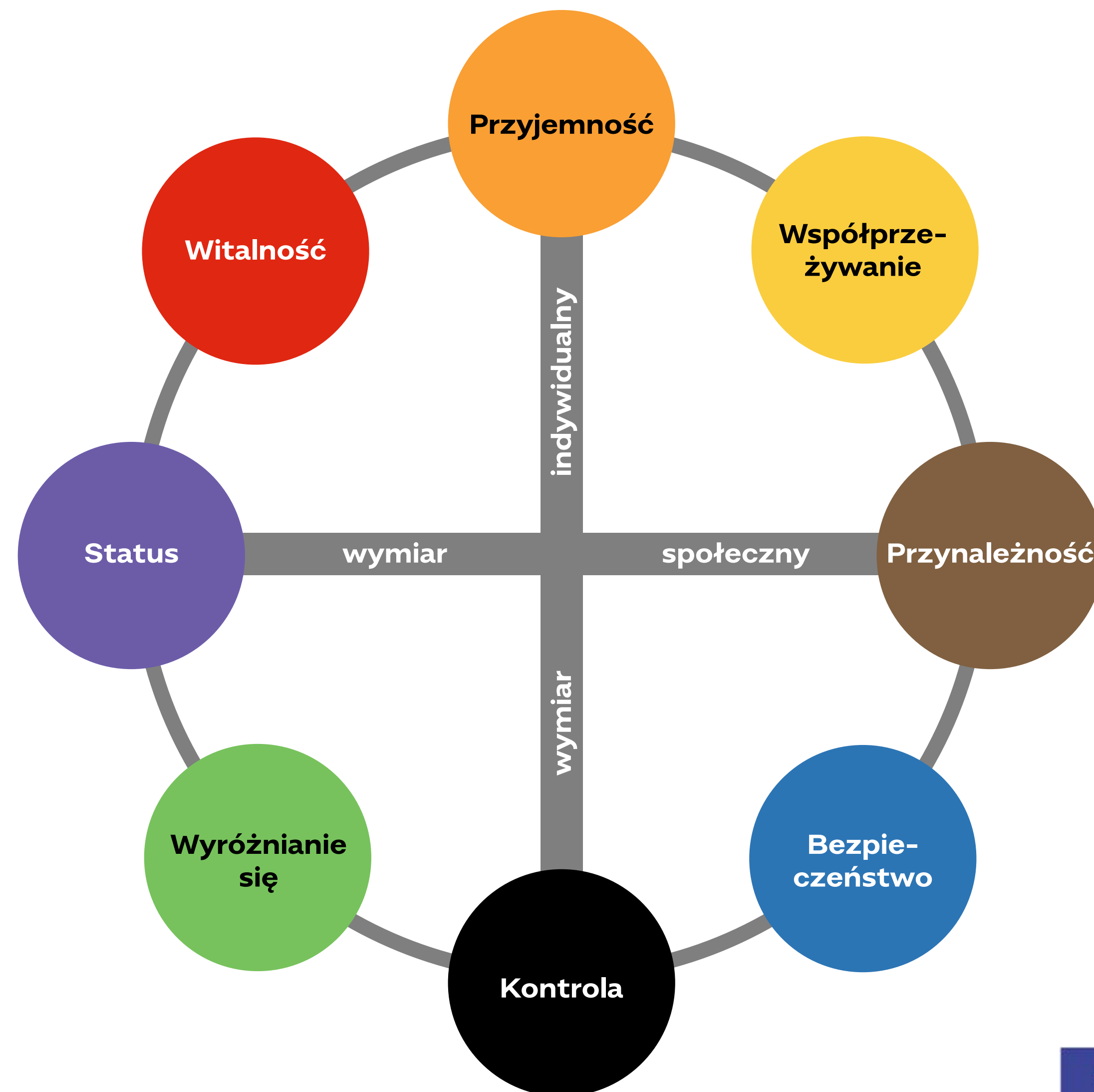
W ramach FGIs korzystaliśmy z **technik projekcyjnych związanych z autorską metodologią Ipsos – Censydiam**, wykorzystaną także do analizy uzyskanych wyników badania.

METODOLOGIA

Censydiam, czyli 8 uniwersalnych motywacji ludzkich.

Metoda segmentacji bazująca na ukrytych / nieuświadomionych motywacjach.

- Model opracowany w wyniku połączenia wiedzy psychologów, akademików, praktyków i marketingowców. Globalna metodologia firmy Ipsos.
- Podstawą modelu jest osiem uniwersalnych motywacji, obecnych w różnym natężeniu w każdej kategorii i na całym świecie.
- Motywacje te są rozpięte na kole opisanym na dwóch wymiarach, gdzie jeden ma charakter społeczny, a drugi indywidualny.

STRUKTURA PRÓBY

Zastosowany został celowy dobór próby, do badania jakościowego zostali zaproszeni:

Ogólne kryteria wspólne:

- mix płci, osoby w wieku 20–60+ lat;
- mix osób – posiadających dzieci, bezdzietnych;
- mix SINKS&DINKS;
- mix osób – uczących się, aktywnych; zawodowo i pozostających na emeryturze.

Dodatkowo, żeby lepiej poznać możliwe spektrum motywacji odnoszących się do zabytków:

- w połowie grup wzięły udział osoby, które ostatnie wakacje spędziły za granicą, a w połowie osoby, które wyjechały w Polskę lub w ogóle nie wyjechały;
- w obrębie każdej grupy zadbaliliśmy o dobór osób o zróżnicowanej sytuacji życiowej, w tym związanej ze stanem cywilnym oraz dziećmi (w tymi dorosłymi i niepełnoletnimi).

8 FGIs (x 6 osób)/ realizacja stacjonarna:

Warszawa	6 osób (wiek 20–34 lata)	6 osób (wiek 60+)
Poznań	6 osób (wiek 35–46 lat)	6 osób (wiek 47–60 lat)
Wrocław	6 osób (wiek 60+)	6 osób (wiek 20–34 lata)
Skarżysko Kamienna	6 osób (47–60 lat)	6 osób (35–46 lat)
ŁĄCZNIE	48 osób	

ZABYTKI TO ZŁOŻONA KATEGORIA, DLATEGO TEŻ WYCZERPUJĄCE PODEJŚCIE DO JEJ ANALIZY OPIERA SIĘ NA TRZECH ASPEKTACH:

EKSPLORACYJNYM* MYŚLENIE O ZABYTKACH I NASTAWIENIE DO NICH

ANALIZA SPOSOBÓW INTERPRETACJI I DEFINIOWANIA ZABYTKÓW:

- definiowanie zabytków – interpretacja znaczenia, rozumienie pojęcia (przypisywanie poszczególnym obiektom znaczenia zabytków);
- myślenie o zabytkach – intencje wobec zabytków (samo nastawienie bez podejmowania działań), odczuwanie emocji wobec zabytków;
- przypisywanie wartości zabytkom;
- przypisywanie funkcji zabytkom;
- stereotypy wobec zabytków;
- wiedza o zabytkach.

*szczegółowa analiza zawarta w rozdziałach: 3, 4, 5

MOTYWACYJNYM* DZIAŁANIA WOBEC ZABYTKÓW I W INTERAKCJI Z ZABYTKAMI

ANALIZA PODEJMOWANYCH AKTYWNOŚCI WOBEC ZABYTKÓW I BYCIA W KONTAKCIE Z ZABYTKAMI:

- interakcje z zabytkami – z uwzględnieniem podejmowanych działań wobec zabytków;
- korzystanie z zabytków - motywacje i intencje podejmowanych działań wobec zabytków oraz w interakcji z zabytkami;
- ochrona zabytków - intencje i realne działania na rzecz ochrony zabytków.

*szczegółowa analiza zawarta w rozdziale 6

UTYLITARNYM* OKREŚLENIE POTENCJAŁU ZABYTKÓW

ANALIZA WPŁYWU ZABYTKÓW NA:

- rozwój miast i potencjalne budowanie wyróżników związanych z zabytkami;
- możliwości tworzenia ofert turystycznych w oparciu o zabytki;
- potencjału zabytków w kontekście tworzenia komunikacji dotyczącej ochrony dziedzictwa kulturowego.

*szczegółowa analiza zawarta w rozdziale 7

ZABYTKI NA GRUNCIE PRAWA

2

NA GRUNCIE PRAWA - ZABYTEK TO DZIEŁO CZŁOWIEKA STANOWIĄCE ŚWIADECTWO MINIONEJ EPOKI LUB ZDARZENIA, CENNE ZE WZGLĘDU NA POSIADANĄ WARTOŚĆ HISTORYCZNĄ, ARTYSTYCZNĄ LUB NAUKOWĄ*

Zabytki dzielą się na:

ZABYTKI NIERUCHOME:

- nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości;
- zabytki archeologiczne - będące powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem.

ZABYTKI RUCHOME:

- rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych.

Ustawa wskazuje na ochronę zabytków (ruchomych bądź nieruchomych), które mają wartość historyczną, artystyczną lub naukową, ale nie precyzuje granicy czasowej, która warunkowałaby uznanie obiektu za zabytek.

*USTAWA z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568/ Pełna definicja na gruncie prawnym: Zabytek to: **nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich części lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związane z jego działalnością i stanowiące świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, których zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową.**

POLSKI SYSTEM OCHRONY ZABYTKÓW KONCENTRUJE SIĘ NA STWORZENIU ODPOWIEDNICH WARUNKÓW DO UTRZYMANIA ZABYTKÓW*

Działania związane z ochroną zabytków to:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrola stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie zadań ochronnych w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska. nieruchomości, jej część lub zespół nieruchomości, o których mowa w pkt 1;
- wskazanie zachęt i barier w zakresie działań wspierających ochronę zabytków lub angażowania się w takie działania.

* USTAWA z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568.

ZABYTKI PODLEGAJĄ OCHRONIE BEZ WZGLĘDU NA STAN ZACHOWANIA*

Na gruncie prawa doprecyzowano, jakie w szczególności powinny podlegać ochronie:

- krajobrazy kulturowe;
- układy urbanistyczne, ruralistyczne i zespoły budowlane;
- dzieła architektury i budownictwa;
- dzieła budownictwa obronnego;
- obiekty techniki, a zwłaszcza kopalnie, huty, elektrownie i inne zakłady przemysłowe;
- cmentarze;
- parki, ogrody i inne formy ogrodami zaprojektowanej zieleni;
- miejsca upamiętniające wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji.

*USTAWA z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568.

ISTNIEJE KILKA FORM OCHRONY ZABYTKÓW NIERUCHOMYCH*

Do działań w ramach ochrony zabytków należy:

- wpis do rejestru zabytków;
- uznanie za pomnik historii;
- utworzenie parku kulturowego;
- ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego.

Ustawa określa, że Rejestr zabytków dla zabytków znajdujących się na terenie danego województwa prowadzi wojewódzki konserwator zabytków. Do rejestru wpisuje się zabytek nieruchomy na podstawie decyzji wydanej przez wojewódzkiego konserwatora zabytków z urzędu, bądź na wniosek właściciela zabytku nieruchomego lub użytkownika wieczystego gruntu, na którym znajduje się zabytek nieruchomy.

*USTAWA z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami Dz.U. z 2003 r. Nr 162, poz. 1568.

ZABYTEK... CZYLI CO?

Czym są zabytki, co o nich wiemy i jaką mają wartość według Polaków.

3

ZABYTKI TO PRZEDE WSZYSTKIM OBIEKTY ARCHITEKTONICZNE

- **przez większość kojarzone z obiektami nieruchomymi, budowlami** – kościół, zamek, pałac, muzeum;
- **tylko niektórzy mówią o zabytkach jako o rzeczach ruchomych** (np. obrazy, dzieła sztuki) – w takim przypadku są to zazwyczaj najbardziej znane artefakty, np. Mona Lisa, Panorama Racławicka, Ołtarz Wita Stwosza, lub obiekty należące do kultury materialnej, np. stare samochody, tramwaje (dla pasjonatów motoryzacji), a także biżuteria (podziwiane za estetykę i sztukę).

ZABYTKI TO OBIEKTY:

SŁAWNE, ZAGRANICZNE - odnoszące się do światowego/europejskiego dziedzictwa kultury:

- sławne obiekty o znaczeniu globalnym, znane z mediów – np. Watykan, Akropol, Luwr oraz miasta, w których takie zabytki się znajdują: Rzym, Paryż, Barcelona;
- stanowiące obiekt „marzeń” (w przypadku braku funduszy), lub typowy cel podróży (jeżeli finanse na to pozwalają).

NAJBARDZIEJ ZNANE W POLSCE – odnoszące się do dziedzictwa narodowego:

- ikoniczne zabytki dla naszego kraju, np. Wawel, Zamek Królewski, Łazienki i miasta, w których takie zabytki się znajdują: Warszawa, Kraków, Gdańsk;
- zabytki, które widziało się dawno temu i chciałoby się odwiedzić ponownie;
- polskie zabytki, których nigdy nie udało się odwiedzić (ani w szkole, ani w dorosłym życiu), a czuje się taką powinność.

WYWIERAJĄCE WRAŻENIE, EMOCJE, ZAPADAJĄCE W PAMIĘĆ – (polskie lub zagraniczne):

- nietypowe, np. dlatego, że stanowią połączenie natury i kultury – np. Pompeje;
- znaczące, ważne historycznie, poruszające – np. Auschwitz.

LOKALNE, UNIKALNE (dla miasta, regionu):

- kamienice miejskie (XIX-wieczne, eklektyczne, secesyjne);
- zabudowania przemysłowe;
- pałace, parki dworskie (znane raczej lokalnie).

W Polsce 77.996 zabytków nieruchomych jest objętych ochroną prawną poprzez wpis do rejestru*.

*Kultura w 2020 r, GUS

INTUICJA, A NIE WIEDZA NA TEMAT OBIEKTU, SPRAWIA, ŻE MYŚLI SIĘ O NIM JAKO O ZABYTKOWYM

O tym, czy dany obiekt jest określany jako zabytek, decyduje kilka intuicyjnych kryteriów:

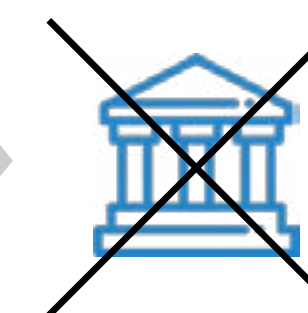
CZASU – obiekt powinien być „stary”, świadczyć o minionych epokach, dziejach, im budowla starsza, tym uznawana za bardziej wartościową:

- granica nadawania statusu zabytku przypada w połowie XX wieku – za zabytki uznawane są obiekty powstałe nie później niż przed II wojną światową;
- powojenne obiekty (architektura PRL) określane często jako „zbyt młode”, aby nazywać je zabytkowymi.

BUDOWLE SPRZED 1939 ROKU

BUDOWLE POWSTAŁE PO 1945

FUNKCJI – obok funkcji użytkowej, obiekt powinien pełnić funkcję społeczną:

- być otwartym/dostępnym dla ogółu, a nie tylko służyć na wyłączność prywatnym właścicielom obiektu;
- nawet jeżeli mowa o starych kamienicach, budowlach modernistycznych, zabytkowych halach targowych – nie są postrzegane jako zabytki, kiedy służą jedynie celom mieszkalnym, handlowym (np. Hala Targowa we Wrocławiu).

ESTETYKI – jest postrzegany jako wyjątkowo „ładny”, estetyczny:

- nawet jeżeli niszczuje, to wyróżnia się detalem architektonicznym, kunsztem wykonania, wyjątkowością;
- stawiany zazwyczaj w kontrze do architektury współczesnej (standard, brak oryginalności, beton i szkło).

Tablica lub oznaczenie (częściej przy pomnikach przyrody) najlepiej pomaga zidentyfikować obiekt jako zabytkowy.

POWOJENNA ARCHITEKTURA JEST „ZA MŁODA”, ABY UZNAĆ JĄ ZA ZABYTKOWĄ, A JEDNAK NA TYLE ZNACZĄCA, ABY ROZPATRYWAĆ JĄ W KATEGORIACH SYMBOLICZNYCH OBIEKTÓW

Ambiwalentne nastawienie do obiektów zbudowanych w okresie PRL:

- podchodzi się do nich z dystansem – według wielu osób to „niechciane” dziedzictwo, a jednak wszechobecne w naszym otoczeniu (obiekty mieszkalne, użyteczności publicznej);
- dostrzega się ich wartość architektoniczną, unikalność, ale przeważnie towarzyszy temu wątpliwość – czy należy chwalić się takim dziedzictwem.

„ **Te bloki socrealistyczne, budowane za Gomułki, Gierka, są po prostu brzydkie i za młode na zabytki. Takie powojenne obiekty to nie są raczej zabytki.** W niektórych krajach się tym chwala, ale u nas nie za bardzo chcemy o tym mówić i to pokazywać. Jako Polacy nie mamy się najlepiej z socrealizmem, wystarczy spojrzeć na Pałac Kultury w Warszawie. To takie niechciane dziedzictwo.

FGI 6, 60+ lat, Wrocław

„ W pewnym momencie te powojenne bloki, osiedla, z którymi każdy z nas jest jakoś związany, staną się zabytkami. Ale dopiero, jak wymrze to nasze stare pokolenie. Teraz zabytkami nie są na pewno.

FGI 3, 35-46 lat, Poznań

Budynki mieszkalne PRL – nawet jeżeli mają nietypową bryłę (np. Sedesowce we Wrocławiu), odbierane są na równi z innymi, krytykowanymi obiektami z czasów PRL-u (jak np. bloki z wielkiej płyty). Takie budynki mają natomiast dużą wartość sentymentalną, związaną z osobistymi historiami – przywołują lata młodości, zwłaszcza u osób starszych.

Budynki użyteczności publicznej – wartość ówczesnie nowatorskich koncepcji architektonicznych z lat 60. i 70. nie zawsze jest doceniana z powodu stereotypowego (negatywnego) podejścia do architektury okresu PRL-u. Takie budynki są stygmatyzowane, niekiedy postrzegane jako oszpecające zabytkowe centra miast.

SKOJARZENIA Z ZABYTKAMI ODNOSZĄ SIĘ DO DAWNYCH DZIEJÓW. ZABYTKI TO POMOST POMIĘDZY PRZESZŁOŚCIĄ A TERAŹNIEJSZOŚCIĄ, TO NOŚNIKI PAMIĘCI

Zabytki odnoszą do przeszłości:

- stanowią **materialne świadectwo budownictwa** dawnych epok – sakralnego (kościół, cerkiew, meczety) i świeckiego (zamki, pałace, kamienice);
- za zabytkami stoją **wydarzenia, ludzie, legendy**, które nawiązują do wyobrażonych, mitycznych lub prawdziwych wydarzeń z przeszłości – o znaczeniu rodzinnym, lokalnym lub ogólnopolskim;
- pozwalają na **wyobrażenie przeszłości** – zaciekawiają, dlatego że kiedyś w takich obiektach żyli ludzie, przybliżają współczesnym perspektywę życia przodków, znanych postaci z przeszłości.

” **Zabytek staje się zabytkiem, kiedy odnosi do czegoś innego poza nim samym,** to znaczy do przeszłości, do wspomnień. Nie tylko historii rodzinnej, ale też takiej polskiej.

FGI 6, 60+ lat, Wrocław

”

Jakbym miała powiedzieć, co to jest zabytek – to nie chodzi o to, że to jest coś, co stoi daleko, że ja to muszę odwiedzać podczas wycieczki. To może być też kamienica 80-letnia, która stoi tu obok. A nawet stary budynek, który nie jest zabytkiem administracyjnie. Ale **takie właśnie stare budynki mają swoją historię, legendę. Można dzięki nim przenieść się do przeszłości.**

FGI 1, 20-32 lata, Warszawa

Ochrona zabytków, jako symboli przeszłości, może być postrzegana jako wyznacznik tego, w jaki sposób dba się systemowo o zachowanie pamięci – zwłaszcza zbiorowej, takiej, która ma wymiar ogólnopolski.

O ZABYTKU MYŚLI SIĘ TEŻ W KONTEKŚCIE NATURY, ALE NAJLEPIEJ W POŁĄCZENIU Z KULTURĄ. TAKIE MIEJSCA ZYSKUJĄ SZCZEGÓLNA WARTOŚĆ

Dzięki zabytkom objawia się komplementarność natury i kultury:

- polska przyroda jest podziwiana i postrzegana jako unikatowa, kontakt z naturą to najlepszy sposób spędzania czasu wolnego – ale kultura stanowi wartość dodaną do natury – miejscom, w których stykają się te dwa elementy badani przypisują szczególną wartość – atrakcji, wyróżnika tożsamości, a także sposobu na edukację (zwłaszcza dla dzieci);
- podobają się, zapadają w pamięć także te miejsca/krajobrazy, które zostały przedstawione w filmach;
- natura, np. stare drzewa w miastach, z uwagi na swój wiek – są utożsamiane z zabytkami. Ich wartość podnosi to, że są traktowane jako dobro wspólne (miejskie, regionalne, polskie), które powinno się chronić.

” Takie zabytki to też miejsca związane z naturą. Za granicą, na przykład Pompeje, straszne, ale fascynujące. To natura zrobiła z ludźmi i z miastem. Chodziliśmy po ruinach, a potem kupiłam książkę i o tym wszystkim przeczytałam, co tam się stało, że ludzi zalała lawa. A w Polsce, to taki zabytek, to jest na przykład dąb, pod którym siedział i odpoczywał Kościuszko. To też takie ciekawe i ważne miejsce.

FGI 2, 60+ lat, Warszawa

” Marzę, o tym, żeby pojechać do Nowej Zelandii, zobaczyć te krajobrazy, tylko ze względu na Władcę Pierścieni.

FGI 5, 20-34 lata, Wrocław

38 Parków kulturowych w Polsce chroni jednocześnie walory przyrodnicze i kulturowe.

Tworzone są po to, by zachować krajobraz kulturowy – czyli wyróżniające się tereny, wraz z zabytkami nieruchomymi, charakterystycznymi dla miejscowej tradycji budowlanej.

*Kultura w 2020 r, GUS

Natura dodaje obiektom kultury „uroku”, a kultura wzbogaca obiekt natury o ciekawostkę, ważną informację, pozwala dowiedzieć się czegoś, poznać historię, promuje przyrodę poprzez popkulturę (filmy itp.). Przekonanie o potrzebie dbania o nie, jako o dobro wspólne. Potencjałowe wydają się parki kulturowe, o ile będą także oferowały ciekawą narrację i możliwość przeżycia doświadczeń. W kontekście ochrony zabytków, warto rozważyć działania, które promują miejsca, w których łączy się natura i kultura.

TO, CO RÓŻNI ZABYTKI, TO STOPIEŃ ROZPOZNAWALNOŚCI, DOSTĘPNOŚCI (WIEDZA POTRZEBNA DO KORZYSTANIA, DOSTĘPNOŚĆ ARCHITEKTONICZNA) I EMOCJE, JAKIE MOGĄ WZBUDZAĆ TAKIE OBIEKTY

- zabytki (muzea), które są rozpoznawalne, znane, ale uczestnictwo wymaga przygotowania i wiedzy (obcowanie ze sztuką, z obrazami, które zwykle na pewnym poziomie sprawia trudności);
- zabytki niedostosowane dla osób z różnego typu niepełnosprawnościami;
- mimo że są znane, niekiedy wzbudzają negatywne emocje, postrzegane jako męczące, nudne, mało angażujące.

MUZEA SZTUKI

TRUDNE

- zabytki, które mają nieuregulowany status prawny – np. kamienice, do których nie można wejść, zobaczyć ich/ które niszczeją z powodów zaniedbania przez właścicieli prywatnych;
- cmentarze – trudne w odbiorze, zapomniane, ale świadczące o bogatym dziedzictwie i wielokulturowości – uznanie wartości takiego dziedzictwa wymaga specjalistycznej wiedzy;
- zabytki martyrologiczne – o lokalnym zasięgu, o które dba tylko lokalna społeczność;
- zabytki, które zbudzają na ogół trudne emocje, wspomnienia przywołują trudne momenty z historii (lokalnej).

POWSZECHNIE ZNANE NALEŻĄCE DO KANONU, O ZASIĘGU ŚIATOWYM/ OGÓLNOPOLSKIM

PIRAMIDY EGIPSKIE WAWEL

- „superzabytki”, ikony, najbardziej znane, zagraniczne atrakcje turystyczne;
- powszechnie znane polskie obiekty (każdy ma o nich podstawowy zasób wiedzy) - uczestnictwo nie wymaga specjalnego przygotowania;
- dostarczają przyjemności, rozrywki – podstawowy element wycieczek turystycznych (turystyka masowa);
- przystosowane, bez barier w dostępności – zarządcy obiektów dbają w większym stopniu o takie aspekty.

ŁATWE

MUZEA REGIONALNE

PAŁACE SANKTUARIA, KOŚCIOŁY

- dostęp do nich nie jest ograniczony – są otwarte, dostępne do zwiedzania;
- korzystanie z nich nie wymaga specjalistycznej wiedzy, ale też nie stanowią bardzo atrakcyjnej atrakcji turystycznej – nie niszczeją, jednak nie są szczególnie zadbane;
- dostarczają pozytywnych emocji, przeżyć estetycznych, religijnych, ale nie związanych z rozrywką (to raczej punkt turystyki niszowej).

NIEZNANE, NISZOWE O ZASIĘGU LOKALNYM/REGIONALNYM

POLSKIE ZABYTKI POSTRZEGANE JAKO „POWINNOŚĆ” LUB WYBÓR Z KONIECZNOŚCI (Z POWODÓW FINANSOWYCH), BARDZIEJ NIŻ MOŻLIWOŚĆ PRZEŻYCIA UNIKALNEGO DOŚWIADCZENIA

POLSKIE ZABYTKI:

- bardziej dostępne – ze względu na cenę i mniejszą odległość;
- postrzegane jako mniej „prestizowe” na tle zabytków o znaczeniu europejskim lub globalnym – ale wypada je odwiedzać i mieć o nich podstawową wiedzę;
- postrzegane jako przewidywalne (czasem nudne) – widziane wielokrotnie nie zaskakują;
- ich wyjątkowość polega na „swojskości” (budzącej skojarzenia z domem, ojczyzną, rodziną), a nie na egzotyce.

ZAGRANICZNE ZABYTKI:

- „markowe”, uznane, sławne – świadczą o dziedzictwie globalnym, uznawane za wyjątkowe, docenione za ponadprzeciętne wartości historyczne i artystyczne, kluczowe w dziejach świata;
- postrzegane jako „inne”, „obce” – właśnie dlatego wyjątkowe, egzotyczne, przyciągające, pozwalające dowiedzieć się czegoś o różnych kulturach na świecie;
- mniej dostępne z powodu ceny – odległość nie ma aż takiego znaczenia (kilka godzin lotu porównywalne z dotarciem pociągiem do Gdańska).

” Na zachodzie żadna wojna nie zniszczyła tyle zabytków, już od Szwedów począwszy. Nakradli, zrujnowali, teraz oni mają, a my nie mamy takich zabytków. Wystarczy przejść się po Paryżu. Tam jest tyle przedwojennych zabytków, a u nas nic nie ma. Wszystko zniszczone, wywiezione. Przecież Kraków, Wawel w ostatniej chwili został uratowany. Poza tym myśmy byli na obrzeżach tego nie mamy takich bardzo znaczących zabytków historycznych, zawsze kogoś naśladowaliśmy.
FGI 2, 60+ lat, Warszawa

” Nawet, jak pojedę na Kaszuby czy na Śląsk, to niby inaczej, inna kultura, ale jestem jednak u siebie, w Polsce. A jak jestem za granicą, to mogę zobaczyć coś innego, egzotycznego, inną kulturę, odmienną od naszej.
FGI 4, 47-60 lat, Poznań

” Zabytki to dla mnie przede wszystkim najważniejsze budynki – Watykan, Kaplica Sykstyńska, Sagrada Familia w Barcelonie. Te zrobiły na mnie po prostu największe wrażenie.
FGI 7, 35-46 lat, Skarżysko

Działania na rzecz ochrony polskich zabytków powinny mieć także wymiar promocyjny. Warto mieć na uwadze wykorzystywanie różnorodnych instrumentów marketingowych, aby wzmacniać markę polskich zabytków, uwzględniając budowanie doświadczeń wokół zabytków. Za ciekawe, wyróżniające, oryginalne, nawet na tle zagranicznych, uznawano obiekty związane z kulturą Słowian, np. Biskupin.

WYMIAR NIEMATERIALNY ZABYTKÓW JEST NAJWAŻNIEJSZY, ALE KONTAKT Z NIMI SPRAWIA TAKŻE PRZYJEMNOŚĆ – UROZMAICA CZAS WOLNY I UMOŻLIWIA PRZEBYWANIE W ŁADNYM OTOCZENIU

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE POZYTYWNIE NA CHĘĆ OBCOWANIA Z ZABYTKAMI

FUNKCJONALNE

Wartość niematerialna przekładająca się na wymierne korzyści:

POLSKIE ZABYTKI:

- angażują społecznie, dają wiedzę o Polsce – jako wspólne dobro symboliczne, o które trzeba dbać;
- stwarzają nowe miejsca pracy – pozwalają zarabiać, rozwijać się miastu/regionowi/krajowi.

ZAGRANICZNE ZABYTKI – uniwersalne, podstawa kultury, bardzo ważne, wyjątkowe w niematerialnym wymiarze:

- dają wiedzę o świecie, o różnorodności świata.

Uroda zabytków (są ładne):

- obcowanie z „pięknem”, z obiektami ładnymi, estetycznymi (realna korzyść estetyczna);
- ozdoba dla miasta, uatrakcyjniana, ozdabia przestrzeń miejską lub jest przyczynkiem do dbałości o nią, katalizatorem rewitalizacji.

Przyjemność korzystania z zabytków:

- stwarzają ciekawe miejsca rozrywki;
- pozwalają odpocząć, zrelaksować się w czasie wolnym (zwiedzanie jako jedna z form odpoczynku).

Pojechałyśmy z koleżankami spontanicznie na Sycylię. Zobaczyłyśmy wiele rzeczy, plaże, natura i zabytki, bo miałyśmy wypożyczone samochody. Zatrzymywałyśmy się tam, gdzie nam się podobało. Samo piękno dookoła. I bukowałyśmy noclegi na bieżąco, bo to był październik i nie było problemu. Fantastyczna wycieczka, bez facetów, nikt nie narzekał. Miałyśmy piękne chwile tylko dla siebie. Po każdej takiej wycieczce czuję się inna, odmieniona.

FGI 4, 47-60 lat, Poznań

EMOCJONALNE

Stwarzają możliwość samorozwoju/rozwoju, wpływ na rozwój innych, co daje poczucie satysfakcji, spełnienia w wielu wymiarach:

POLSKIE ZABYTKI:

- poczucie bezpieczeństwa - znam swoje korzenie, wiem skąd pochodzę, mogę tą wiedzę przekazać następnym pokoleniom;
- czuję się lepiej, bo dzięki zabytkom miejsce, w którym żyję, się rozwija.

ZAGRANICZNE ZABYTKI:

- poczucie bycia „obywatelem świata”, umiejętność akceptacji różnorodności, uwrażliwienie na różnorodność.

Stwarzają możliwość obcowania z pięknem – zapewniają niematerialny wymiar radości:

- uwrażliwienie na piękno, wzbudzanie podziwu, wzruszanie się, wewnętrzna przemiana pod wpływem obcowania z pięknem.

Dają miejsce do rozrywki, radości, spontanicznego działania – zapewniają zmysłowy/materialny wymiar radości:

- jako „guilty pleasure” - wydaję pieniądze na przyjemności, dla siebie lub na wartościową rozrywkę dla moich dzieci;
- wzbogacają relacje – podróże, a przy okazji odwiedziny zabytku, jako przyczynek do celebrowania rodzinnych okazji, okazywania uczuć (np. zabranie bliskiej osoby w romantyczną podróż) do Paryża), celebrowanie relacji, współprzeżywanie, bycie z przyjaciółmi, wspólna radość życia.

WIDAĆ, ŻE KWESTIE FINANSOWE STANOWIĄ OBECNIE ISTOTNĄ BARIERĘ PRZED UCZESTNICTWEM W KULTURZE/KONTAKTEM Z ZABYTKAMI

CZYNNIKI WPŁYWAJĄCE NEGATYWNIE NA CHĘĆ OBCOWANIA Z ZABYTKAMI

FUNKCJONALNE

Wysoka cena:

POLSKIE ZABYTKI – wejścia do obiektów:

- ceny biletów za odwiedzenie poszczególnych obiektów zabytkowych są stosunkowo wysokie;
- najbardziej odczuwalny wysoki koszt, kiedy odwiedza się zabytki z całą rodziną – nawet z kartą dużej rodziny;
- konieczność zapłaty za oglądanie/wejście do zabytku, który uznajemy za niezbyt atrakcyjny/wartościowy – np. nieatrakcyjne ruiny, nieoczywiste miejsca, w których czujemy, że ktoś chce tylko zarobić, a nie ma korzyści z oglądanego obiektu.

ZAGRANICZNE ZABYTKI – dojazdu, podróży:

- wysokie koszty zorganizowania wycieczki uniemożliwiają dotarcie do zabytku, skorzystanie z jego oferty – choć dane miejsce pozostaje w sferze marzeń.

Nieatrakcyjna oferta (niezależnie od kraju pochodzenia):

- niezrozumiała ekspozycja (np. obrazy, rzeźby, zabytki archeologiczne);
- nudna, bez interesujących, angażujących treści.

Utrudniona dostępność:

- brak przystosowania budynków i oferty dla osób z niepełnosprawnościami.

EMOCJONALNE

Obawa o bycie lekceważonym, o ograniczenia:

POLSKIE ZABYTKI - ograniczenie dostępu do wspólnych wartości:

- obawa o odosobnienie, poczucie braku dostępu do czegoś, co jest wspólne, co mi się należy (zwłaszcza wśród starszych, którzy przyzwyczajeni są do darmowego dostępu do kultury);
  - obawa o przywłaszczanie, zagarnianie, prywatyzację wspólnego dobra narodowego.
- ##### ZAGRANICZNE ZABYTKI – brak możliwości doświadczenia przyjemności, luksusu:
- słabnące poczucie własnej wartości, przekonanie, że nie stać mnie na przyjemności, na robienie czegoś wyjątkowego dla siebie.

„Przymus” zwiedzania zabytków (bo wypada, należy) – obawa o utratę kontroli nad swoim czasem wolnym, bycie bez mocy sprawczej:

- obawa o stratę cennego czasu wolnego – zamiast zwiedzać wolałby wypoczywać na łonie natury;
- znudzenie – moje własne, nuda u dzieci – poczucie przemijania wolnego czasu, zmęczenie, przymus zwiedzania (np. pod presją kogoś z rodziny).

Obawa o brak własnej wiedzy, jeżeli nie interesujemy się tym tematem:

- osłabienie poczucia własnej wartości, zakłopotanie w rozmowie, brak obycia w towarzystwie – nieumiejętność rozmowy o ważnych sprawach.

Obawa o utratę poczucia bezpieczeństwa (dla mnie i bliskich):

- nie mogę zapewnić wartościowej rozrywki dziecku ze specjalnymi potrzebami;
- stres z powodu narażenia na „wytykanie palcami”, wykluczenie.

Przyjechała do mnie 4-osobowa rodzina ze wsi, chcieli obejrzeć panoramę Racławicką. Zrezygnowali, było im strasznie głupio, ale mówili, że chcą po prostu gdzie indziej iść. Wiedziałem, że ich po prostu na to nie stać, jak sobie przeliczyli i zobaczyli, ile mają zapłacić za bilety.

FGI 6, 60+ lat, Wrocław

WIEDZA O POLSKICH ZABYTKACH Z REGUŁY OGRANICZA SIĘ DO OGÓLNYCH INFORMACJI O NAJWAŻNIEJSZYCH OBIEKTACH W KRAJU. ZWYKLE TYLKO PASJONACI ZNAJĄ WIELE SZCZEGÓŁÓW O LOKALNYCH ZABYTKACH

Poziom wiedzy o polskich zabytkach:

- znajomość najbardziej znanych zabytków – ale w podstawowym zakresie (nazwa, lokalizacja);
- w większości przypadków wiedza o zabytkach jest ograniczona, zwłaszcza w odniesieniu do tych mniej znanych obiektów - trudne do zapamiętania są ich szczegółowe nazwy (np. wezwanie kościołów, określenia dotyczące zamków, pałaców itp.), na ogół nie pamięta się ich dat, czy wydarzeń z nimi związanych – szczegóły pozostają w pamięci, jeżeli zabytek wywarł duże wrażenie;
- pasjonaci – wiedzą bardzo dużo i znają wiele szczegółów dotyczących zabytków i postaci, a zwłaszcza dotyczących swojej „małej ojczyzny”, czytają tematyczne publikacje, poszerzają swoją wiedzę – nie zawsze są to osoby z wykształceniem humanistycznym (lub po historii);
- edukacja o zabytkach kończy się na latach szkolnych - najczęściej nie jest poszerzana we własnym zakresie, w późniejszych latach. Jeżeli nie odwiedziło się danego obiektu w latach szkolnych, zdarza się nie zobaczyć go przez długie lata (nawet tych najświetniejszych w Polsce);
- bodźcem do poszerzania wiedzy o zabytkach jest rodzina/znajomi (zaszczepiają pasję do zwiedzania, opowiadają o przodkach, o historii, zabierają na wycieczki), wspólne zwiedzanie, poznawanie, skutkuje lepszą znajomością zabytków;
- głównym źródłem wiedzy o zabytkach jest internet – częściej sprawdzanie ofert, informacji praktycznych niż np. słuchanie podcastów, audycji itp.;
- w kontakcie z zabytkiem, na miejscu, podczas zwiedzania – aby poszerzyć wiedzę o zabytku, korzysta się z usług przewodnickich, ale coraz bardziej popularne stają się audioprzewodniki.

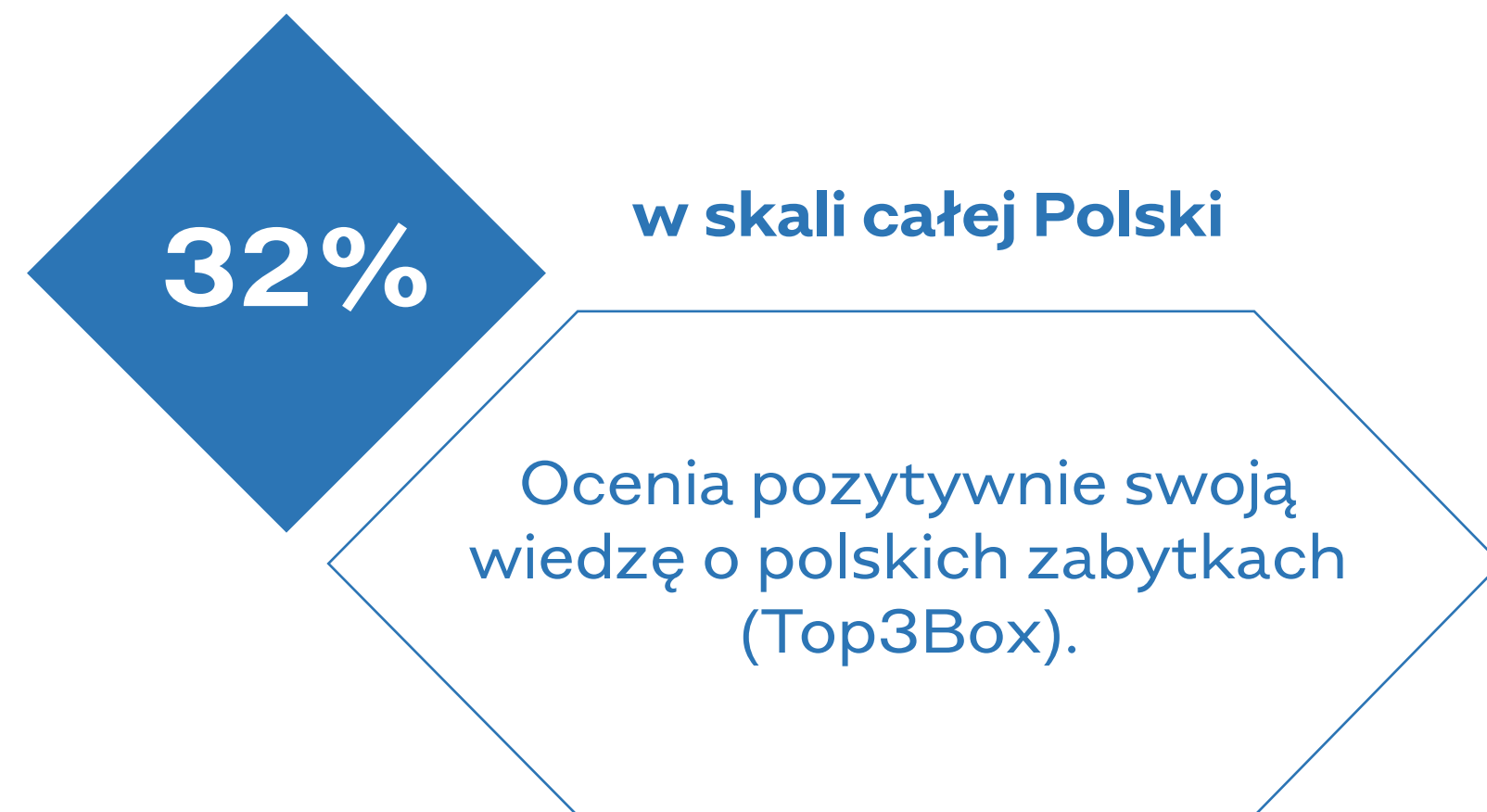
Mam dużo książek o Skarżysku. Kiedyś mnie zainteresowała partyzantka i tak się zaczęło. Czytam, śledzę naszą historię. O Górach Świętokrzyskich, o naszej kolei. I tak mnie to bardzo od lat interesuje, nasze lokalne zabytki i historie z nimi związane. Jestem z zawodu kolejarzem, ale robię to dla siebie.

FGI 7, 35-46 lat, Skarżysko

Jako przejaw ochrony zabytków można rozpatrywać edukację związaną z zabytkami, dziedzictwem – w atrakcyjnej dopasowanej do odbiorców formie, z wykorzystaniem współczesnych narzędzi, w tym mediów społecznościowych.

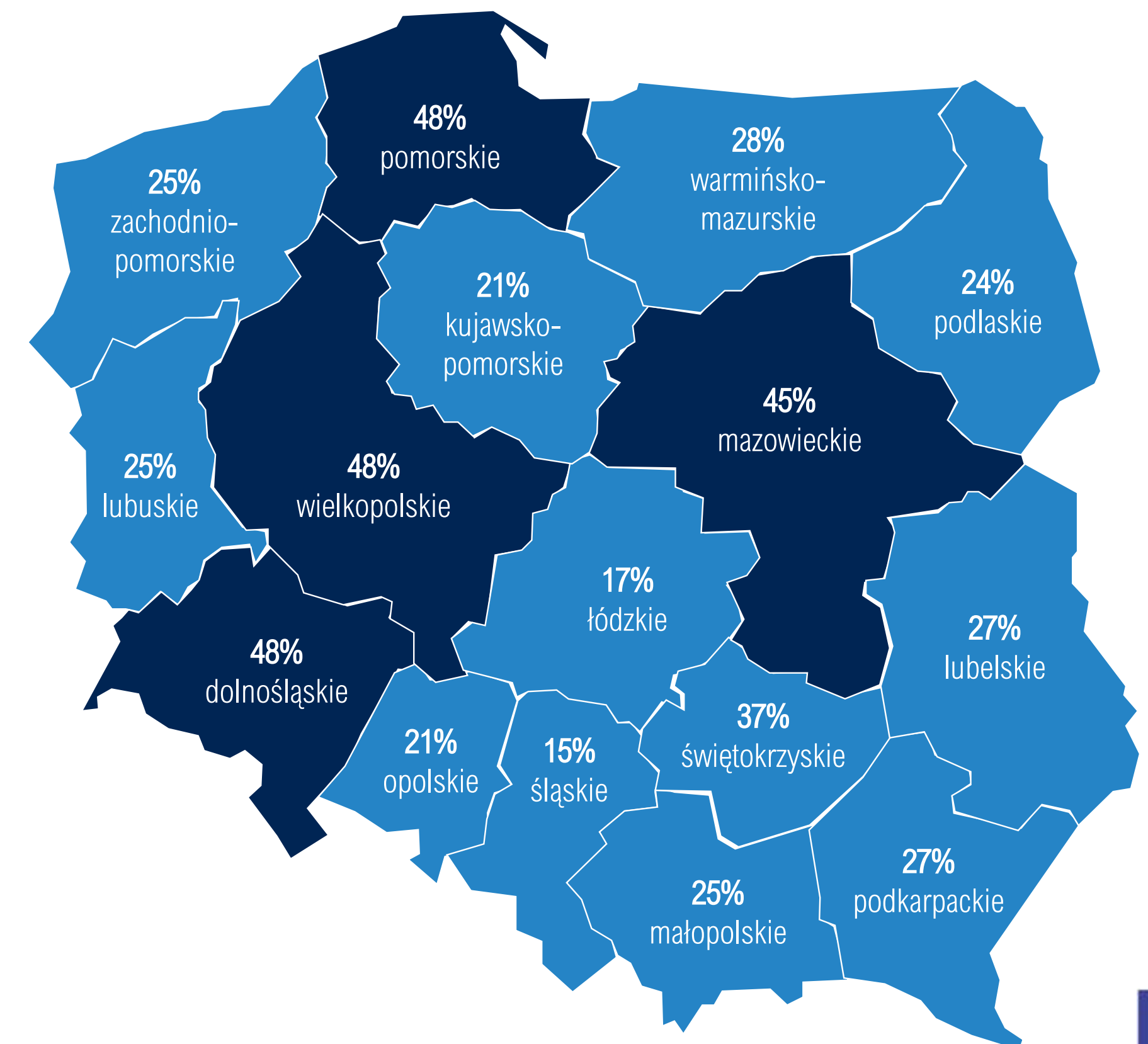
SAMOOCENA WŁASNEJ WIEDZY O ZABYTKACH JEST STOSUNKOWO NIEWYSOKA, WIDAĆ PRZY TYM ISTOTNE ZRÓŻNICOWANIA REGIONALNE

Pozytywna samoocena w poszczególnych województwach

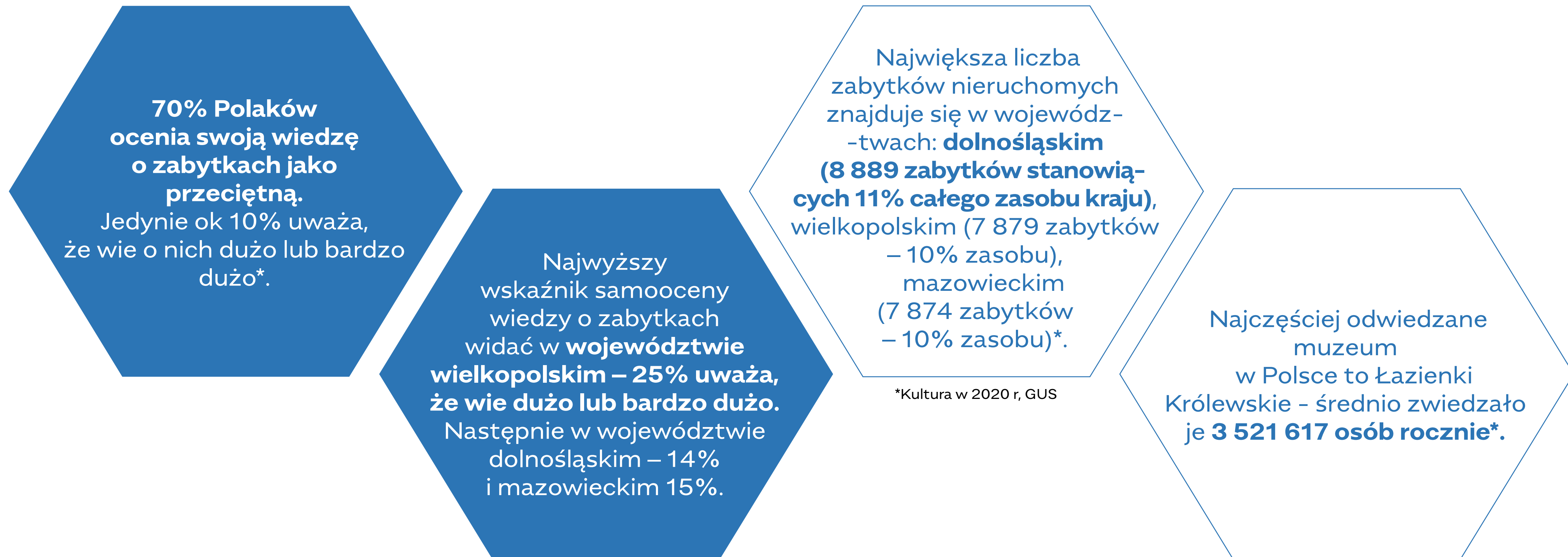
Wyniki ujęte na slajdzie odnoszą się do **wskaźnika Top3Box**, czyli skumulowanego odsetka odpowiedzi 5-7 na 7-stopniowej skali. Należy przy tym zaznaczyć, że:

- w skali kraju **tylko 2,7% respondentów ocenia, że wie „bardzo dużo”** (odpowiedź 7);
- w niektórych województwach odsetki dla najwyższych ocen są znacząco niższe – w rekordowym podkarpackim odsetek odpowiedzi 6 i 7 wyniósł... 0%!

IM WIĘCEJ ZABYTEKÓW W NASZYM OTOCZENIU, TYM WIĘKSZĄ WIEDZĘ O NICH DEKLARUJEMY

Polacy oceniają swoją wiedzę o rodzimych zabytkach jako przeciętną. Deklaracja poziomu wiedzy zróżnicowana jest w województwach:

*Kultura w 2020 r, GUS

*Cultural statistic, Eurostat 2019

Pyt.: MH2. O polskich zabytkach wiem... Proszę ocenić na skali, gdzie 1 to „bardzo mało”, a 7 to „bardzo dużo”
N=1008, CAPI, ogólnopolska próba reprezentatywna ze względu na płeć, wiek oraz wielkość miejscowości, realizacja 19-23.08.2022 r.

FUNKCJE ZABYTKÓW

Do czego mogą służyć zabytki według Polaków?

4

ZWIEDZANIE ZABYTEKÓW NALEŻY DO NAJPOPULARNIEJSZYCH AKTYWNOŚCI POWIĄZANYCH Z KULTURĄ

Odsetek deklarujących zwiedzenie zabytku jest najwyższy wśród osób:

- **z wyższym wykształceniem (39,4%);**
- **w wieku 15-19 lat (38%),** co może być powiązane z udziałem w różnego typu zajęciach i wycieczkach szkolnych;
- **uczących się lub studiujących (32%);**
- **mieszkających w konkretnych województwach** (świętokrzyskie – 32%, mazowieckie i małopolskie – 30%, podkarpackie – 29%, dolnośląskie – 27%);
- **mieszkających w miastach >200 tys. mieszkańców (27%).**

Co ciekawe, **odsetek ten rośnie także wraz z większą liczbą osób mieszkających w gospodarstwie** domowym respondenta, co także może być powiązane z obecnością w gospodarstwie dzieci i młodzieży w wieku szkolnym.

Aktywności w ciągu ostatnich 12 miesięcy

ZDZIĘKI ZWIEDZANIU ZABYTKÓW MOŻNA DOWIEDZIEĆ SIĘ CZEGOŚ NOWEGO LUB PRZENIEŚĆ SIĘ W CZASIE

Zabytki służą przede wszystkim zwiedzaniu:

- zarówno polskie, jak i zagraniczne zabytki – w pierwszej kolejności traktowane są jako destynacje turystyczne – miejsca, do których się jedzie, żeby je zwiedzać, lub są to atrakcje turystyczne w mieście, w którym się mieszka;
- zwiedzanie zabytków pomaga wyobrazić sobie, jak żyli ludzie w dawnych czasach, jak mieszkali (pałace, zamki), jak rozwijała się technika (zabytki przemysłu), jak wyglądała kultura materialna (w co się ubierano, co jedzono itp.);
- pandemia osłabiła uczestnictwo w kulturze, jak i tendencję do zwiedzania zabytków.

” Byłam w tym roku w Europejskim Centrum Solidarności w Gdańsku. Był przewodnik. I mogłam zobaczyć pewne rzeczy na własne oczy i też dużo robił przewodnik. Przez to w jaki sposób on wszystko opowiadał to do człowieka docierała powaga sytuacji. On opowiadał kontekst całej tej historii.
FGI 1, 20-3 lata, Warszawa

” W pandemii tragedia, każdy wyjazd trzeba było odwołać. I nie za bardzo można było coś zwiedzać w Polsce, bo też nie wszystko było pozamykane.
FGI 4, 47-60 lat, Poznań

Zabytki to przede wszystkim obiekty turystyczne. Polskie zabytki wymagają promocji, zwłaszcza po okresie pandemicznym. Funkcje, jakie przypisywane są zabytkom wykraczają poza kontekst turystyki. Warto planować działania komunikacyjne związane z ochroną zabytków, tak aby uwzględnić wielowymiarowe postrzeganie zabytków.

W minionym roku ponad 50% Polaków nie podjęło żadnej aktywności kulturalnej. Jedynie niespełna 20% zadeklarowało, że uczestniczyło w zwiedzaniu zabytku.

*Kultura w 2020 r, GUS

FUNKCJA TOŻSAMOŚCIOWA – ZABYTKI SŁUŻĄ JAKO BUDULEC MOJEJ TOŻSAMOŚCI, POMAGAJĄ ODPOWIEDZIEĆ NA PYTANIE „KIM JESTEM?” W ZMIENIAJĄCYM SIĘ ŚWIECIE

Zabytki kształtują moją osobistą tożsamość:

- zabytki są namacalnym dowodem dorobku poprzednich pokoleń – to pomaga odnaleźć naszą własną naszą tożsamość – można stykać się obiektami, w których żyli moi przodkowie (jeżeli mieszka się w tym samym mieście, co przodkowie – jeżeli nie, ma się w pamięci zabytki małej ojczyzny lub rodzinne);
- pozwalają odpowiedzieć na pytanie o to, skąd pochodzimy – jest to znaczące w zglobalizowanym świecie, pomaga poznać swoje korzenie, poczuć się stabilniej w zmieniającym się świecie;
- odzwierciedlają naszą osobowość – świadczą o naszych upodobaniach, gustach; wpływają na wybory rozrywki, sposobu spędzania wolnego czasu;
- ułatwiają sposób patrzenia na miasto poprzez pryzmat jednostkowych historii – zabytki odzwierciedlają historię jednostek/postaci, które żyły kiedyś w mieście, pokazują ciekawe narracje o postaciach znaczących dla miasta.

Czuje się warszawianką. Ta tkanka miejska jest ważna w mojej tożsamości. Ja w wakacje nie wyjeżdżam, cieszy mnie tu wszystko, dlatego potrzebuję tego na co dzień, taka codzienna rutyna.

FGI 1, 20-34 lata, Warszawa

Dzięki zabytkom buduję swoją osobowość. Doświadczam, poznaję, rozwijam się jako człowiek.

FGI 4, 47-60 lat, Poznań

Osobista relacja z zabytkami jest bardzo istotna. Zabytki wspierają samopoznanie, konstytuują podmiotowość. Działania związane z ochroną zabytków w takim kontekście – to promocja dobrych przykładów, dobrych wzorów w zakresie indywidualnego podejścia do zabytków. Ponadto, potencjał promocyjny tkwi także w zabytkach związanych z osobami, postaciami – indywidualne historie są interesującym materiałem komunikacyjnym.

FUNKCJA TOŻSAMOŚCIOWA – ZABYTEKI SŁUŻĄ JAKO BUDULEC WIĘZI Z INNYMI

Zabytki postrzegane są jako podstawa więzi społecznych, dzięki którym możemy się identyfikować i odróżniać jako wspólnota:

NA POZIOMIE LOKALNYM ZABYTEKI:

- podtrzymują poczucie wspólnoty lokalnej;
- są namacalnym wyznacznikiem „małej ojczyzny”;
- są powodem do dumy w społecznościach lokalnych.

” W Skarżysku mamy swoją lokalną historię, związaną z kolejnictwem. I to buduje naszą wspólnotę, to nas wyróżnia. Tutaj u nas wyprodukowano lokomotywę, którą wieźli w ostatnią drogę Marszałka Piłsudskiego. Parowóz i maszyniści, którzy wieźli Marszałka byli ze Skarżyska. I to nas wyróżnia, z tego jesteśmy dumni. To taka nasza wspólna sprawa, żeby dbać o takie dziedzictwo.

FGI 7, 35-46 lat, Skarżysko

NA POZIOMIE PAŃSTWOWYM ZABYTEKI:

- podtrzymują poczucie wspólnoty narodowej – wyobrażonej, związanej z symboliką państwową;
- traktowane jako spoiwo, wyznacznik wspólnych wartości;
- są traktowane jako wyróżnik – zwłaszcza wobec trendów globalizacyjnych.

” Teraz jest tendencja z Zachodu, że niszczy się państwa narodowe, człowieka nijkiego chcą zrobić. Taka globalna wioska. A zabytki sprawią, że będziemy mieli coś naszego. I nie będziemy musieli poddawać się tej tendencji. To są nasze narodowe korzenie, w sensie historycznym.

FGI 2, 60+ lat, Warszawa

” Jeżeli się dba o zabytki, to tak jakby się pielęgnowało swoją wspólną tożsamość, kulturę. Taki naród ginie, bo ma własną tożsamość.

FGI 8, 60+ lat, Skarżysko

Wspólnotowy wymiar zabytków to podstawa do promowania ich jako wspólne dobro. Warto wykorzystać taki potencjał przy działaniach związanych z ochroną zabytków, aby podtrzymywać więzi społeczne. Zabytki w takim kontekście mogą być pretekstem, bodźcem do organizowania wydarzeń, eventów, wspólnego świętowania i celebrowania wydarzeń o znaczeniu lokalnym/ ogólnonarodowym.

FUNKCJA EDUKACYJNA – ZABYTKI TO WIELOPOKOLENIOWA LEKCJA HISTORII

Dzięki zabytkom uczymy o świecie, o kulturze – siebie i innych.

DZIĘKI NIM ZDOBYWAMY WIEDZĘ O ŚWIECIE:

- zabytki pomagają poznać epoki, style architektoniczne, dzieje świata i Polski, regionu oraz historie rodzinne;
- dają możliwość zdobycia niszowej wiedzy – np. na podstawie starych cmentarzy (nagrobki, inskrypcje).

DZIĘKI NIM UCZYMY INNYCH:

- dzięki zabytkom można przekazać cenną wiedzę młodym – istotne dla starszych osób, które poświęcają czas wnukom, w tym bywają z nimi w zabytkowych okolicach – w celach edukacyjnych;
- poczucie, że obecnie szkoła nie edukuje w zakresie zabytków – brakuje krajoznawstwa i wycieczek szkolnych – a taka odpowiedzialność spada wyłącznie na rodzinę.

” Teraz to nie ma takich wycieczek szkolnych z przewodnikiem, z prawdziwego zdarzenia i nawet po swoim mieście.
FGI 4, 47-60 lat, Poznań

” Dzięki zabytkom możemy przekazać kolejnemu pokoleniu, widziałem to, warto zobaczyć, pojedź zobacz. Młodzi jadą teraz do Meksyku, na Wyspy Kanaryjskie, leżą na plażach. A ja mówię swoim wnukom: najpierw pozwiedzaj, zobacz co jest, czy ci się spodoba w Polsce. Polska jest taka piękna.
FGI 6, 60 + lat, Wrocław

” Kontakt ze sztuką, chodzenie do muzeów daje mojemu wnukowi bardzo dużo. Ja z nim chodzę, spędzamy czas razem. Dzieci szybko pojmują rzeczy i jak zapamiętują, później, po jakimś czasie, dłuższym, pamiętają, na pewno wielu z was zaskoczyły takie sytuacje, że rozmawiacie z dzieckiem, wnuczką i skąd ona to wie, i kojarzysz: tu byłem, ach, to widzieliśmy. Kontakt ze sztuką daje też poczucie wrażliwości, a samo obserwowanie tej sztuki niewiele daje, musimy dołożyć do tego swoją cegiełkę, pokazać, wytłumaczyć. Ja jako dziadek robię to bardzo chętnie dla swojego wnuka.
FGI 2, 60+ lat, Warszawa

W działaniach związanych z ochroną zabytków, warto rozważyć także systemowe podejście do edukacji o zabytkach – na różnym poziomie i dostosowaną do różnego wieku (programy szkolne, lifelong learning itp.).

FUNKCJA ESTETYCZNA – ZABYTEKI TO OBCOWANIE Z PIĘKNIEM

Zabytki postrzegane są jako ładne obiekty, dzięki którym mamy okazję doświadczyć czegoś wyjątkowego:

- zarówno polskie, jak i zagraniczne zabytki – umożliwiają obcowanie ze sztuką, kształtują poczucie estetyki;
- kiedy dba się o otoczenie zabytków – wzbudza to radość, zadowolenie – sprawia wrażenie podniesienia jakości życia.

” Zabytki cieszą oko, są inspiracją do obcowania z pięknem, ze sztuką.
FGI 3, 35-46 lat, Skarżysko

” U nas teraz jest super, zadbane otoczenie, wokół Katedry jest oświetlone. Ostrów Tumski to teraz jest petarda.
FGI 3, 35-46 lat, Poznań

” Lepiej się żyje, spaceruje w takim mieście, gdzie zabytki są zadbane, ładne. U nas teraz też jest ładnie, kiedyś tak nie było, nikt nie dbał tak o miasta.
FGI 6, 60+ lat Wrocław

Ochrona zabytków jako ich upiększanie - wpływa na pozytywne postrzeganie otoczenia miejskiego. Dzięki zadbanym zabytkom mieszkańcy odczuwają poprawę jakości życia. Warto pamiętać o komunikacji dotyczącej tego, w jaki sposób dzięki zabytkom pięknieje otoczenie i przestrzeń miejska.

PRZEMIANA FUNKCJI ZABYTEKÓW – WŚRÓD MŁODYCH TO NATURALNE ZJAWISKO, STARSZYM AKCEPTACJA TAKIEJ TRANSFORMACJI PRZYCHODZI Z WIĘKSZYM TRUDEM

Zabytki w nowych funkcjach to:

WIZYTÓWKA, CHARAKTERYSTYCZNY PUNKT:

- zabytek może służyć jako punkt orientacyjny w przestrzeni, nieposiadający symbolicznej, a utylitarną wartość.

KOMERCYJNE PUNKTY:

- zabytek może służyć jako miejsce spotkań, rozrywki, handlu – bez postrzegania tego w negatywny sposób, a jako czynnik rozwojowy.

” Zabytki to taki check point, może być miejscem orientacyjnym, kiedy chcę się z kimś spotkać.
FGI 1, 20-3 lata, Warszawa

” Teraz zabytki służą za restauracje, hotele. Śluby tam się bierze. Jest atmosfera, klimat w takich miejscach.
FGI 7, 35-46 lat, Skarżysko

” W Czechach, w Holandii zamieniają już kościoły na dyskoteki. W Polsce też tak będzie, a nie powinno tak być.
FGI 6, 60+ lat, Wrocław

Jeżeli ochrona zabytków zakłada przemianę funkcji – ważne jest, aby zastosować odpowiednią formę komunikacji. Zwłaszcza w przypadku starszych osób przemiana funkcji zabytków wymaga odpowiedniego uzasadnienia.

ZABYTKI PEŁNIĄ KILKA KOMPLEMENTARNYCH FUNKCJI:

ROZRYWKOWE I HANDLOWE

- Zabytki mogą utrzymywać się same – zauważa i docenia się dobre przykłady rewitalizacji obiektów przemysłu – które obecnie są bazą handlową, rozrywkową i gastronomiczną, przynoszącą zyski, rentowną.

” Zabytki, żeby przetrwać, teraz powinny utrzymywać się same. Muszą mieć wartość. Muszą zarabiać pieniądze, żeby płaciły za utrzymanie tego miejsca. Jak jest 30 knajp w fabryce Norblin to ludzie cały czas tam jadą. I nawet jeżeli trzeba zapłacić 5 zł za zobaczenie jakiegoś starego młyna, to nie jest dla mnie duża kasa, ale ja wiem, że idzie na jego utrzymanie. Więc dlatego mogę zapłacić.

FGI 1, 20-34 lata, Warszawa

MIESZKALNE

- Zabytki stają się interesującymi nieruchomościami - są postrzegane zazwyczaj jako drogie i prestiżowe miejsca zamieszkania;
- Zwłaszcza w większych miastach młodzi zainteresowani są mieszkaniem w odrestaurowanych kamienicach, loftach.

” Chciałbym mieszkać w takim zabytkowym budynku, w takim starym lofcie. Tam jest taka przestrzeń. Widzę jak teraz deweloperzy przerabiają takie stare fabryki na fajne mieszkania.

FGI 5 20-34 lata, Wrocław

POTENCJAŁ GOSPODARCZY

Zabytki funkcjonujące w takim kontekście bywają odbierane jako wspierające pomnażanie kapitału ekonomicznego i przewagi konkurencyjnej miast. Inwestycje (remonty, rewitalizacja) w zabytki są podstawą do rozwoju gospodarczego miast. W działaniach związanych z ochroną zabytków w takim kontekście, należy pamiętać o wszystkich interesariuszach zabytków.

ZABYTKI A ICH OTOCZENIE

Jak zabytki mogą wpływać na tożsamość miejsca?

5

WPŁYW ZABYTKÓW NA ICH OTOCZENIE WIDOCZNY JEST W TRZECH WYMIARACH:

OSOBOWYM

- Zabytki wpływają na mieszkańców – w zakresie budowania ich tożsamości:
- Potencjał tożsamościowy zabytków nie jest równoznaczny z ich rozpoznawalnością;
  - Nadawanie statusu symbolicznego zabytkom jest bardzo subiektywne, ma miejsce w stosunku do obiektów nietypowych, nieoczywistych, a nawet takich, które nie zawsze wpisują się w definicję zabytku.

WIZERUNKOWYM

- Zabytki wpływają na miasto:
- Flagowe zabytki to ikony miasta/regionu, tworzące ich wyrazisty wizerunek, promujące i wyróżniające – to znane zabytki sprawiają, stają się atrakcyjne turystycznie;
  - Najbardziej znane zabytki doceniane także za to dużą wartość edukacyjną.

EKONOMICZNYM

- Zabytki wpływają na aspekty ekonomiczne:
- Zwłaszcza zabytki przemysłu – tworzą nową bazę handlową, gastronomiczną i rozrywkową;
  - Odnawianie zabytków przemysłu to istotny trend w Polsce, zwłaszcza w dużych miastach;
  - W mniejszych miastach mniej dba się o to, żeby nadawać dziedziectwu przemysłowemu nowe funkcje – zwłaszcza takie, które służą ogółowi mieszkańców.

POTENCJAŁ KULTUROWY

POTENCJAŁ GOSPODARCZY

W ramach działań związanych z ochroną zabytków warto rozważyć następujący potencjał zabytków:

- **Kulturowy** – stanowiący fundament dla budowania kultury historycznej, będący podstawą do konsolidowania tożsamości – zabytki o statusie symbolicznym mogą mieć również potencjał promocyjny;
- **Gospodarczy** – to kapitał dla budowania marki miasta, otwiera możliwości dla tworzenia rozwoju gospodarczego miasta – o co warto dbać zwłaszcza w mniejszych miejscowościach.

W WYMIARZE OSOBOWYM – WPŁYW ZABYTKÓW NA MIESZKAŃCÓW POPRZEZ SILNE PRZYWIĄZANIE DO OBIEKTÓW, KTÓRE NIE SĄ POWSZECHNIE ROZPOZNAWALNE

Nadawanie statusu symbolicznego nie jest zależne od rozpoznawalności obiektu – te mniej znane bywają znaczące, dlatego że:

- umożliwiają identyfikację ze wspólnotą, wytwarzają poczucie dumy z miasta, np. świadczą o dawnej świetności, rozwoju w dawnych latach – myśli się o nich jako o świadkach minionej świetności;
- są związane z osobistymi historiami – indywidualnymi, rodzinnymi; zaciekawiają, dlatego że kiedyś żyli tam ludzie, niekoniecznie znani – przenoszą w dawne czasy i przybliżają perspektywę życia ludzi w tych czasach.

Ważne miejsca w mieście, to też te związane z naszą osobistą historią bardziej. To my mamy związane wspomnienia z danym miejscem i dla nas ono jest po prostu ważne. Może one nie są uniwersalne, ale świadczą o nas, co lubimy, jacy jesteśmy. **Jak komuś je pokażemy, to może się czegoś o nas dowiedzieć. Ktoś pozna, to co jest obok mnie, to może też i mnie lepiej poznać.**

FGI 3, 35-46 lat, Poznań

Z tymi starymi kamienicami to jest tak, że nie żył tam jakiś król, ale zwykli ludzie. Ciekawi mnie, jak oni żyli. To bardzo indywidualne podejście, ale mnie interesuje jak niziny społeczne żyły.

FGI 1, 20-34 lata, Warszawa

Przy nadawaniu znaczenia symbolicznego obiektom nieikoniecznym najmniej znaczące jest kryterium czasu budowl. Za ważne uznaje się obiekty, niezależnie od czasu ich powstania, nawet te, które powstały po 1945, dlatego że najważniejsze jest to, do jakich wartości odnoszą jako symbole. Warto promować je z uwagi na to, jakie znaczenie przypisują im mieszkańcy.

Im mniejsze miasto, tym silniejsze poczucie dumy z obiektów o znaczeniu lokalnym, a także większa potrzeba ochrony zabytków lokalnych przed sprzedażą, rozbiórką itp. Badani odczuwają niepokój, kiedy takie obiekty niszczą, pozostają zaniedbane. Sprzeciwiają się pomysłom sprzedaży albo rozbiórki, ale czują, że mają małą moc sprawczą.

W WYMIARZE WIZERUNKOWYM – ZABYTKI SĄ WIZYTÓWKAMI, KTÓRYM MIESZKAŃCY PRZYPISUJĄ PRZEDE WSZYSTKIM WALORY EDUKACYJNE

W najstarszych i najbardziej reprezentacyjnych obiektach docenia się nie tyle ich walor turystyczny, ale także możliwość poszerzenia wiedzy:

- Takie obiekty ceni się za to, że pozwalają mieszkańcom i tym, którzy miasto odwiedzają, poznać historię Polski (Warszawa – Stare Miasto, Trakt Królewski, Łazienki Królewskie, Wilanów; Poznań – Ostrów Tumski, Katedra, Wrocław – Ostrów Tumski, Stary Rynek);
- Pomniki to nie tylko ozdoba architektoniczna, ale także dobry sposób na poznanie znanych postaci, które są związane z danym miastem;
- Jako wizytówki miasta traktowane są też muzea (lub zgromadzone w nich zabytki) są docenione za to, że można dzięki nim poszerzyć wiedzę o historii kraju, miasta, regionu (Poznań – Wielkopolskie Muzeum Niepodległości, Gdańsk – Muzeum Solidarności, Muzeum), dowiedzieć się czegoś ważnego i interesującego o wydarzeniach historycznych lub postaciach.

” **Za wizytówkę Warszawy można uznać Stare Miasto. Pokazuje naszą historię, świadczy o tym, że zostało zburzone, a potem je odbudowaliśmy.**
FGI 1, 20-34 lata, Warszawa

” **W Poznaniu mamy Ostrów Tumski, dzięki któremu Polacy mogą poznać swoje korzenie. Tu mamy też muzeum, dzięki któremu możemy pokazać, że my też w Wielkopolsce walczyliśmy o wolność.**
FGI 4, 47-60 lat, Poznań

” **Taka wizytówka miasta jest też przez znane postaci. Dzięki pomnikom można poznać Mickiewicza, Kopernika, jest też u nas muzeum Marii-Curie-Skłodowskiej, na Freta, tam gdzie się urodziła.**
FGI 2, 60+ lat, Warszawa

Postrzeganie kluczowych zabytków miasta jako wizytówek zróżnicowana jest poprzez wielkość miasta:

- W większym mieście – mieszkańcy doceniają rozpoznawalne zabytki za ich funkcję edukacyjną, na co dzień unikają ich, uznają za miejsca typowe dla turystów.
- W mniejszym mieście – mieszkańcy mają poczucie, zabytki są znaczące jedynie w skali lokalnej, jako ikony postrzegają zabytki regionu/województwa (np. na Tokarnię, Chęciny dla mieszkańców Skarżyska). Potrzebują potwierdzenia wartości takich zabytków od osób z zewnątrz - czują dumę z takich zabytków, najczęściej, jeżeli obiekt doceni ktoś „obcy” – np. zagranicy, turyści, przyjezdni.

W WYMIARZE EKONOMICZNYM – ZABYTKI PRZEMYSŁU WPŁYWAJĄ NA ATRAKCYJNOŚĆ MIASTA, POPRZEZ TO ŻE STAJĄ SIĘ MIEJSCEM SPĘDZANIA CZASU ORAZ DAJĄ NOWE MIEJSCA PRACY

Zauważalny trend odnawiania budownictwa przemysłowego sprawia, że mieszkańcy postrzegają takie obiekty jako najbardziej potencjałowe:

- **dają namacalny ślad dbałości o zabytki** – rewitalizacja takich obiektów jest zauważalna i stanowi w ogóle dobry przykład nadawania nowych funkcji obiektom zabytkowym;
- **świadczą o ochronie spuścizny, dziedzictwa miasta** – odnawianie starych fabryk, hal, browarów postrzegane jako dbałość o dawną świetność miasta, zachowanie pamięci o dawnej świetności gospodarczej, która nawet dziś może być powodem do dumy;
- **postrzegane jako pozytywny czynnik związany z pracą** – co zwłaszcza w mniejszych miastach postrzegane jest jako bodziec do pozostania, braku emigracji. W większych miastach to także atrakcyjna przestrzeń biurowo-handlowa;
- **urozmaicają czas wolny - dla większości stanowią estetyczną przestrzeń – dla rozrywki, zakupów, gastronomii** – to modne i nowoczesne miejsca, do których chodzi się po to, żeby przebywać m.in. w atrakcyjnym otoczeniu.

Wzrost potencjału ekonomicznego zabytków przemysłowych, w kontekście rozwoju nieruchomości dla biznesu: **360 000 mkw. – to powierzchnia projektów rewitalizacyjnych, łącznie z nowymi budynkami w zabytkowych kompleksach realizowanych w Warszawie** (dla porównania całkowita powierzchnia biurowa planowana do oddania do użytku w 2021 r. to 380 000 mkw).*

*Por. Raport Warsaw Crane Survey, Deloitte, 2021

Odczucia wobec ochrony zabytków przemysłu zróżnicowane ze względu na wielkość miast:

W większym mieście – przyzwyczajenie do rewitalizowanych obiektów przemysłowych, moda na korzystanie z nich w celach gastronomicznych, handlowych, rozrywkowych. Duże zadowolenie z tego, że dzięki nim miasto staje się nowoczesne, zadbane;

W mniejszym mieście – brak dbałości o takie obiekty, duża obawa, poczucie straty z powodu ich burzenia/niszczenia, a także wrażenie „okradania” z dziedzictwa. Jednocześnie małe poczucie mocy sprawczej dla ich ratowania.

ZABYTKI PRZEMYSŁU SĄ NA OGÓŁ ROZPOZNAWALNE, A NOWA FUNKCJE, JAKIE ZYSKUJĄ, TRAKTOWANE SĄ JAKO PRZEJAW ROZWOJU MIASTA

W Warszawie, Wrocławiu i Poznaniu mieszkańcy są dumni z tego, że dba się o takie dziedzictwo. Nowe, odnowione fabryki, które przeznaczone są na centra handlowo-rozrywkowe, robią dobre wrażenie.

Najlepiej, żeby obiekty przemysłowe pełniły funkcje społeczne, a jednocześnie same na siebie zarabiałły:

- mieszkańcy cenią sobie otwarty dostęp do takich obiektów – doceniają to, że takie dziedzictwo jest ogólnodostępne;
- uznają je za nowoczesne, modne – to miejsca, w których lokują się ciekawe restauracje, galerie sztuki, oryginalne butik handlowe – co sprawia, że obiekt będzie generował zysk.

Rewitalizacja takich zabytków w celach mieszkaniowych:

- budzi opór przed oddaniem dziedzictwa (tego, co wspólne) tylko na cele prywatne;
- rodzi się obawa o celowe dopuszczanie do niszczenia takich obiektów – tak, żeby takiej je kupić;
- zauważalny prestiżowy status takich lokalizacji i postrzeganie ich jako bardzo atrakcyjne miejsce.

Rewitalizacja takich zabytków w celach mieszkaniowych:

- jest postrzegany jako odstępstwo od normy, przejaw niegospodarności;
- podejrzewa się „podstęp”, „zmowę”, (próbę celowego zaniżenia wartości obiektu), np. Rotundy Gazowni w Warszawie.

To typ zabytku, w odniesieniu do którego komercjalizacja nie budzi wątpliwości. Wszystkie przejawy dbałości o takie obiekty konotują rozwój gospodarczy miasta/ regionu. Problematiczna pozostaje rewitalizacja na cele mieszkaniowe – z uwagi na obawę przed utratą dostępu do takich zabytków (jako elementu symbolicznego, wspólnotowego, świadczącego o tożsamości miejsca).

ROTUNDA GAZOWNI NA WOLI, WARSZAWA

„ Jak odnawiać, to stare fabryki. U nas jest fabryka Norblina, Elektrownia na Powiślu. To są takie fajne miejsca. Smutno, jak takie budynki stoją rozsypane i czekają nie wiadomo na co. Inwestor tu potrzebny, żeby odrestaurować. To dobre rozwiązanie, bo nadal można przebywać w starym, fajnym miejscu, ale ono ma już nową historię. FGI 1, 20-34 lata, Warszawa

„ Ta gazownia to XIX- wieczny zabytek. To mówi nam o czasach, kiedy byliśmy pionierami techniki, na tle całej Europy. Wtedy nadążaliśmy za światem, na czasie byliśmy. A teraz ta gazownia to kupa złomu, a tak pięknie mogliby to wykorzystać. Obok jest Expo, a tu się nic nie dzieje. Pewnie czekają, aż się samo zawali i wtedy nic nie będzie warte. Ktoś to kupi wtedy i wykorzysta do swoich celów. FGI 2, 60+ lat, Warszawa

MOTYWACJE ZWIĄZANE Z PODEJŚCIEM DO ZABYTEKÓW

Osiem uniwersalnych motywacji a zabytki

6

8 UNIWERSALNYCH MOTYWACJI A ZABYTKI

Ludzie mają różne motywacje, jeśli chodzi o swoje podejście do zabytków, ale istnieje również wspólna dla wszystkich baza – fundament, na którym trzeba opierać komunikację dot. ochrony zabytków (i finansowania jej ze środków publicznych), by odpowiadać na podstawowe potrzeby obywateli.

Istnieją podstawowe potrzeby i motywacje powiązane z podejściem do zabytków, które **łączą większość ludzi**. Dopiero ponad tę bazę i podstawowe motywacje ludzie nadbudowują inne i rozwijają je – w kierunkach zgodnych ze swoim indywidualnym charakterem. Są to potrzeby głęboko wpisane w naturę ludzką – **NIEMIENNE OD LAT** (co do zasady odnoszące się do wszelkich kategorii i dziedzin życia).

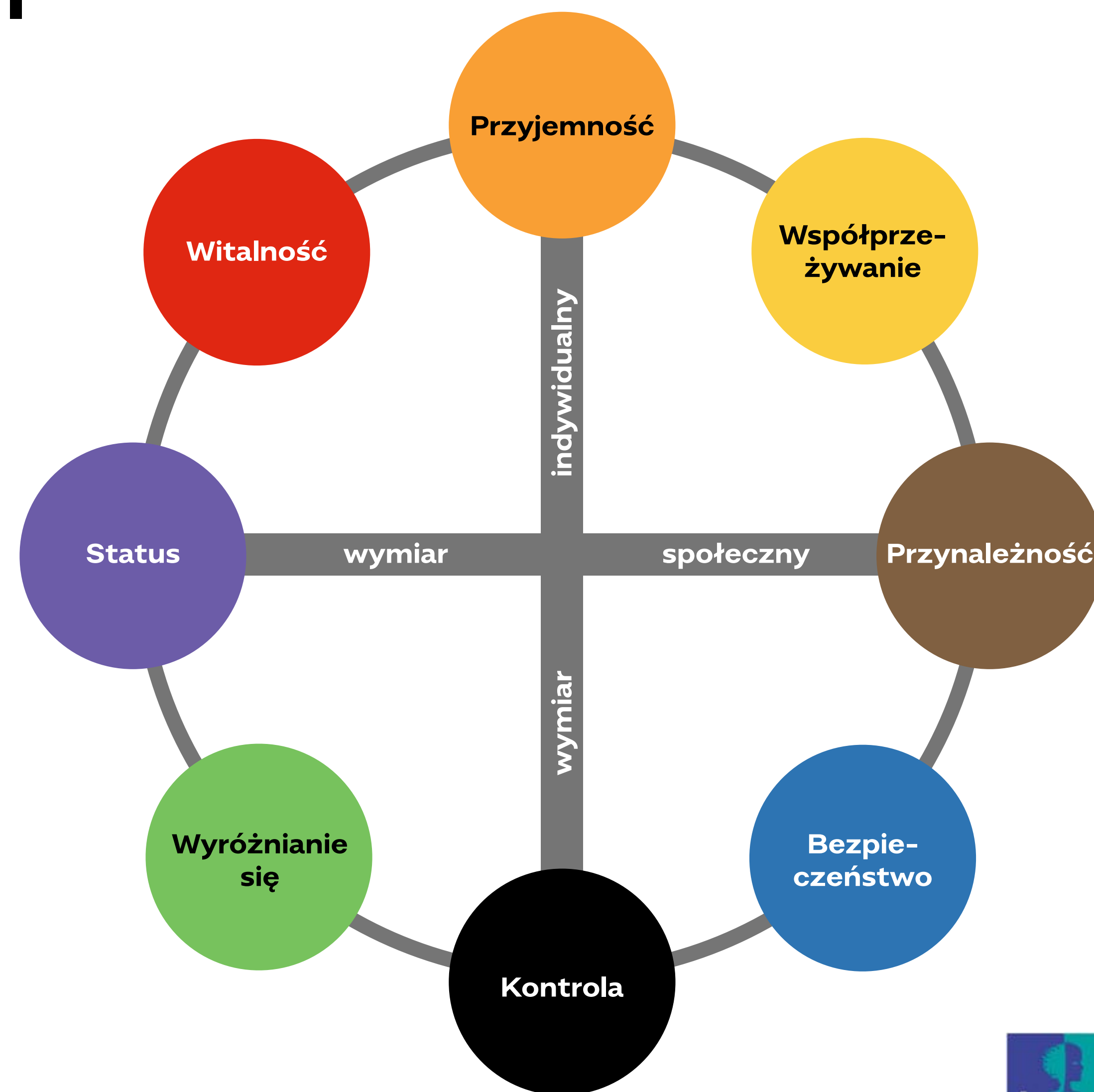
Uniwersalne motywacje to pewne spektrum możliwości wpływających na podejście Polaków do zabytków. **Nie muszą rozkładać się w polskim społeczeństwie w sposób równomierny.**

Jednocześnie niektóre motywacje mogą być ważniejsze, a inne mniej ważne w odniesieniu do danej dziedziny życia, w tym wypadku w powiązaniu z podejściem do zabytków.

Rozdział zawiera charakterystykę każdej z motywacji oraz przykładowe jej przejawy.

Przy każdej potrzebie wyróżniliśmy trzy obszary:

- **MOTYWACJE** – możliwe powody, dla których można dążyć do obcowania z zabytkami;
- **ODCZUCIA** – uczucia i emocje, które mogą pojawiać się dzięki zabytkom;
- **EFEKTY** – sposoby, na jakie zabytki mogą wpływać na człowieka – krótko- i długofalowo.

MOTYWACJE ZWIĄZANE Z PODEJŚCIEM DO ZABYTEKÓW

• FUNDAMENTALNA MOTYWACJA ZWIĄZANA Z PODEJŚCIEM DO ZABYTEKÓW

Potrzeba istnienia czegoś stałego, w ciągle zmieniającym się świecie.

• PRZYJEMNOŚĆ PRZEBYWANIA W ŁADNYM/CIEKAWYM MIEJSCU

Sam wygląd zabytku (lub odmienność estetyczna wobec współczesnych wzorców) sprawia przyjemność – i w podróży, i we własnej okolicy.

• DOŚWIADCZANIE NIETYPOWYCH SYTUACJI W OBRĘBIE ZABYTEKOWYCH PRZESTRZENI

Zabytek spoza „mainstreamu” jako atrakcja dla osób szukających mniej oczywistych miejsc i aktywności.

• TWORZENIE/WZMACNIANIE POCZUCIA DUMY

Zabytek jako czynnik prestiżu/statusu – miejsca, kraju, a w konsekwencji jego mieszkańca (dumnego, patriotycznego).

• PODKREŚLANIE INDYWIDUALNOŚCI W OPARCIU O WIEDZĘ

Dzięki zabytkom poznaje się nietypowe miejsca, odkrywa ciekawostki. Jest się ekspertem – ale nie po to, żeby się chwalić, ale po prostu żeby wiedzieć.

• POZOSTAWANIE NA STRAŻY FUNDAMENTALNYCH WARTOŚCI

Kontakt z zabytkiem gwarantuje utrzymanie tego, co symboliczne i umożliwia wpływ.

• WZMACNIANIE POCZUCIA BEZPIECZEŃSTWA

Zabytek jako kotwica, która odnosi się do korzeni. To czynnik bezpieczeństwa, jeżeli mamy kontakt ze znanym i „swojskim” obiektem.

• WSPÓŁUCZESTNICZENIE WE WSPÓLNOCIE SYMBOLICZNEJ

Dzięki zabytkom można poczuć symboliczną więź z ludźmi żyjącymi obok, jak i ze wszystkimi rodakami.

• WSPÓLNE SPĘDZANIE CZASU W ZABYTEKOWEJ OKOLICY

Zabytek staje się atrakcyjny/ciekawy, gdy w jego przestrzeni coś się odbywa – zwłaszcza wydarzenia sprzyjające zbiorowym aktywnościom.

PO CO LUDZIOM ZABYTKI? CO ONE DAJĄ?

” *Gdziekolwiek jestem, zawsze odwiedzam kościoły, zamki, pałace, interesuję się tym. Mój ojciec był pracownikiem kolei, mieliśmy darmowe bilety, od dziecka, mając młodszego brata pod opieką, jeździłem na ziemię Kłodzką, wszędzie tam ciocie, wujkowie... to we mnie zaszczepiło zamiłowanie do geografii, podróży.*
FGI6, 60+ lat, Wrocław

” *Stare kamienice są fajne, mogę zobaczyć, jak ludzie kiedyś mieszkali. Ciekawsze niż jakbym miała zwiedzić stary kościół [...] mogę wyobrazić sobie to życie, jak ktoś tam mieszkał, co robił, takie rzeczy codzienne.*
FGI1, 20-34 lata, Warszawa

” *Mój mąż jest totalnie zajarany zabytkami. Wie, że tam gdzieś jest jakiś kościół, który ma milion lat. Musimy tam zaraz jechać i go zwiedzić. No dobra, zwiedzamy takie turbozabytki. I mąż jest taki wow, że tam byliśmy. A ja, cóż, myślę - fajny kościół, ale to tylko zwykła cegła! Na nim to robi wielkie wrażenie, a ja nie powiem nawet teraz, gdzie to było, bo nie pamiętam.*
FGI 1, 20-34 lata, Warszawa

” *Ja chodząc po takich zabytkowych miejscach zachwycam się tym, jak to tamci ludzie wtedy wybudowali nie mając narzędzi, nie mając komputerów.*
FGI8, 47-60 lat, Skarżysko-Kamienna

” *Teraz jest tendencja z Zachodu, że niszczy się państwa narodowe, człowieka nijakiego chcą zrobić.
[A zabytki] to są nasze korzenie w sensie historycznym.*
FFGI2, 60+ lat, Warszawa

” *Dzięki zabytkom w każdym kraju, nawet w mniejszym kraju można poznać kulturalnie dany kraj. Ja staram się szukać jakichś takich rzeczy, poznać różne rzeczy regionalne. Rozwój technologiczny, kultura. Wszystko mi się kojarzy pod kątem edukacji.*
FGI3, 35-46 lat, Poznań

” *Zabytki kojarzą mi się z przeszłością, z historią ze wspomnieniami, to taka kotwica czasu. To taki pomnik historii. Zabytek to taki obiekt, który przypomina nam o historii, o ważnych wydarzeniach.*
FGI 1, 20-34 lata Warszawa

DZIĘKI ZABYTKOM MOŻNA POCZUĆ, ŻE JEST SIĘ CZĘŚCIĄ WSPÓLNOTY O IDENTYCZNEJ HISTORII I PAMIĘCI. TO IDENTYFIKACJA Z TYMI, KTÓRZY PIELEGNUJĄ PODOBNE WARTOŚCI I SYMBOLE

MOTYWACJE

MOŻLIWE POWODY, DLA KTÓRYCH MOŻNA DĄŻYĆ DO OBCOWANIA Z ZABYTKAMI

- zabytek odnosi się do przeszłości – dzięki znanym zabytkom można „namacalnie” zetknąć się z symbolami narodowymi – przyswoić, poszerzyć wiedzę na ten temat lub współuczestniczyć we wspólnych wydarzeniach znaczących dla kraju;
- zabytek pomaga określić, jakie są wyróżniki „małej ojczyzny”, zapoznać się z dziejami regionu – umożliwiając współuczestniczenie w wydarzeniach dotyczących lokalnej społeczności;
- zabytek pozwala na poznawanie swoich własnych „korzeni” – odkrywania miejsc związanych z historią swojej rodziny;
- zabytek to pretekst do przekazywania wiedzy o wspólnocie kolejnym pokoleniom kształtowania w nich nawyków poszukiwania wspólnych korzeni, edukowania nie dla samej wiedzy, ale po to, aby wspólnie odkrywać tożsamość.

ODCZUCIA

UCZUCIA I EMOCJE, KTÓRE MOGĄ POJAWIAĆ SIĘ DZIĘKI ZABYTKOM

- **WSPÓŁPRZEŻYWANIE** – identyfikacja z bohaterami, postaciami kluczowymi dla wspólnoty – poczucie więzi symbolicznych;
- **SYMPATIA** – wobec ludzi, którzy wspólnie dbają o pamięć, zasoby kulturowe;
- **RADOŚĆ** – kiedy celebrowane są wspólnie znaczące wydarzenia;
- **ODPOWIEDZIALNOŚĆ** – za przekazywanie wiedzy o wspólnych symbolach młodszemu pokoleniu;
- **ŻYCZLIWOŚĆ** – wobec tych, którzy należą do takiej wspólnoty.

EFEKTY

SPOSOBY, NA JAKIE ZABYTKI MOGĄ WPŁYWAĆ NA CZŁOWIEKA – KRÓTKO- I DŁUGOFALOWO

- Obcowanie z zabytkami pozwala celebrować wspólne momenty, znaczące dla wspólnoty, rocznice – np. upamiętniać wspólnie ważne wydarzenia historyczne – wesołe, smutne, tragiczne – to okazje do ciągłego podsycania poczucia przynależności do wspólnoty, do przypominania o wspólnym dzieciństwie.
- Kontakt z zabytkiem utrwała pozytywną postawę wobec symboli narodowych wśród młodych – starsi przekazują wzory i wartości młodszemu pokoleniu, wzory przechodzą z pokolenia na pokolenie, a to gwarancja ciągłości wspólnoty.

PRZYKŁADY KONKRETNÝCH AKTYWNOŚCI SŁUŻĄCYCH REALIZACJI MOTYWACJI

Interakcja z zabytkami w tym kontekście wiąże się ze świadomym wyborem polskich obiektów, z uwagi na ich symboliczny wymiar, a nie atrakcyjność turystyczną.

W czasie wolnym, w trakcie wyjazdów – zwiedzanie, nie po to, aby doświadczyć czegoś nowego, ale dlatego, żeby:

- poznać dorobek tych, którzy żyli przed nami – co wzbudza szacunek i pozwala na odczuwanie ciągłości, wspólnej tożsamości, trwającej od wielu pokoleń;
- zwiedzanie podczas ważnych momentów, rocznic, obchodów – wspólne celebrowanie, składanie hołdu, upamiętnianie.

W miejscu zamieszkania:

- uwrażliwienie na miejsca symboliczne, zabytki istotne z jednostkowej perspektywy – z którymi jest się związanym sentymentalnie (poczucie, że one są ważne bo tworzą moją tożsamość) – dzięki nim znam swoje korzenie, wiem kim jestem;
- dostrzeganie, uwrażliwienie, pielęgnowanie miejsc/zabytków ważnych.

Pielęgnowanie zabytków „małej ojczyzny”:

- niezależnie od miejsca zamieszkania – sentyment do lokalnych zabytków – opowiadanie o nich, promowanie ich, częste powroty, odwiedzanie itp.;
- zwiedzanie tych, które przypominają o dziejach przodków z mojej rodziny, identyfikacja z tożsamością dawnych pokoleń – np. odwiedzanie Kresów.

Zwłaszcza dziadkowie, czują powinność zapoznawania wnuków z zabytkami:

- organizowanie wspólnych wycieczek, wyjazdów – nie w celach stricte turystycznych, obfitujących w atrakcje, ale po to, aby uwrażliwić na polskie dziedzictwo;
- spędzanie czasu, po to aby przekazać informacje o polskiej tożsamości narodowej – rozbudzać poczucie wspólnoty symbolicznej od najmłodszych lat.

” Mam stare zdjęcie, jak moja babcia spaceruje z psem na Bulwarach Wiślanych, to może na razie nie zabytek, ale takie moje miejsce rodzinne, to taki można powiedzieć nasz, rodzinny zabytek.
FGI1, 20-34 lata, Warszawa

” Widzimy ruinę, ale wyobrażamy sobie kim był właściciel, co robił, jak żył. To świadczy o naszej przeszłości, historii. Teraz to można przekazać następnym pokoleniom. I ja w miejscowości, z której pochodzę też nam takie zabytki, dzięki którym poznaje naszą wspólną przeszłość regionu.
FGI 4, 47-60, Poznań

” My jako kibice Widzewa, wspólnie dbamy o naszą Izbę Pamięci, która jest w Skarżysku, po miejscu straceń w trakcie wojny. Miasto o to nie dba, a my chcemy wspólnie dbać o takie ważne miejsce. Składamy kwiaty, zapalmy świece. Cieszymy się, że możemy o to dbać.
FGI7, 35-46 lat, Skarżysko

” Zabytki zagraniczne są piękne, ale co z tego, jak ja wolę nasze polskie. Tu się urodziłem, tu jest moja ojczyzna i ja zawsze będę chciał oglądać te polskie zabytki. Bo są nasze wspólne. Wielokrotnie wracam do Gdańska, Krakowa. Zawsze czuję sentyment do Wawelu, bo jestem Polakiem. Polska jest piękna.
FGI 6,60 + lat, Wrocław

ZABYTEK MOŻE SPRAWIAĆ PRZYJEMNOŚĆ W RÓŻNYCH SYTUACJACH PRZY OKAZJI KONKRETNEJ AKTYWNOŚCI (ZWIEDZANIE, KORZYSTANIE Z PRZESTRZENI ZABYTEKOWEJ), A TAKŻE „CIESZĄC OKO” NA CO DZIEŃ

MOTYWACJE

MOŻLIWE POWODY, DLA KTÓRYCH MOŻNA DĄŻYĆ DO OBCOWANIA Z ZABYTEKAMI

- **Zabytek jest ładny** – subiektywnie podoba się, zachęcając do oglądania, podziwiania.
- **Zabytek jest imponujący** – dzięki swojemu wyglądowi/ formie/ konstrukcji – np. podziw do skomplikowanej konstrukcji stworzonej w przeszłości, bez nowoczesnych technologii).
- **Zabytek jest zaskakujący** – swoją estetyką, formą – budzi zaciekawienia, chęć zobaczenia na żywo.
- **Wygląd zabytku jest w kontrze do współczesnej estetyki** – wyróżnia się, wpływa swoją obecnością na otoczenie, nadaje jej charakteru.
- **Zabytek ma nowe, konkretne i przyciągające funkcje** – np. przestrzeń mieszkalna czy komercyjna.

ODCZUCIA

UCZUCIA I EMOCJE, KTÓRE MOGĄ POJAWIAĆ SIĘ DZIĘKI ZABYTEKOM

- **Zadowolenie, radość** – ze spędzania czasu w ładnym/ciekawym miejscu.
- **Zaciekawienie** zabytkiem, w tym jego aktualnym stanem i wykorzystaniem.
- **Pozytywne przeżycie estetyczne.**
- **Uspokojenie**, ucieczka od zgiełku nowoczesności.
- **Oczarowanie**, podziw dla samego zabytku (jego aktualnego kształtu, ale też historii, w tym historią powstawania).
- **Satysfakcja** łącząca w sobie odkrycie czegoś ciekawego/nowego (dla siebie) oraz doznanie estetyczne.
- **Zazdrość** (dlaczego w mojej okolicy nie ma zabytków – takich/tak zadbanych/tak wykorzystywanych).

EFEKTY

SPOSOBY, NA JAKIE ZABYTEKI MOGĄ WPŁYWAĆ NA CZŁOWIEKA – KRÓTKO- I DŁUGOFALOWO

- Zachwyty nad pięknem zabytku może **poszerzać wrażliwość, a długofalowo wpływać na gust** i przyszłe wybory estetyczne.
- Poznanie imponującego/zadbanego/ dobrze wykorzystywanego zabytku może powodować pojawienie się/wzrost **oczekiwań wobec ochrony zabytków we własnej okolicy.**
- Jeśli zabytek dający tego rodzaju przyjemność znajduje się w naszej okolicy – może wpływać na ogólne **zadowolenie z miejsca, w którym żyjemy.**

PRZYKŁADY KONKRETNYCH AKTYWNOŚCI SŁUŻĄCYCH REALIZACJI MOTYWACJI

Typowe zwiedzanie słynnego, pięknego, rozpoznawalnego zabytku:

- główna bądź jedna z głównych atrakcji wyjazdu, zwłaszcza zagranicznego;
- cel sam w sobie – krótki wyjazd, którego jedynym celem jest poznanie zabytku, o którym wiele się słyszało, o którego zobaczeniu się marzyło, którego niekiedy „wstyd nie znać”, także z bliższej okolicy.

Odkrywanie (na nowo) swojej okolicy – w tym:

- zabytków dotąd sobie nieznanych (nawet jeśli blisko położonych);
- zabytków w nowym wydaniu – zadbanych, odrestaurowanych, lepiej wyeksponowanych;
- życie, przebywanie w zabytkowej okolicy – codzienna radość z estetyki i historii otaczających nas miejsc.

Korzystanie z zabytków, którym nadano nowe funkcje, na przykład:

- restauracje, bary, przestrzenie gastronomiczno-towarzyskie;
- sklepy, punkty usługowe, przestrzenie wykorzystywane komercyjnie.

Mieszkanie w zabytkowym miejscu, w tym w:

- zabytkowym budynku (kamienicy) – przyjemność pojawia się, gdy budynek zostanie odrestaurowany;
- „zwykłym” budynku, ale w zabytkowej okolicy (np. w pobliżu starówki);
- w przestrzeniach typu loftowego – zabytkowych, którym współcześnie nadano funkcje mieszkalne (może łączyć się z motywacją statusową – tworzenia/wzmacniania poczucia dumy).

” Mam swoje ulice w Warszawie, które mnie uspokajają, to są ulice na Żoliborzu, nie pamiętam jak się nazywają, naprzeciwko mojego starego liceum. [...] Ten dziennikarski Żoliborz, takie stare domy, białe, wielkie, z czerwonymi dachami, czerwona kostka, jedna ulica ma czerwoną kostkę, druga granatową, akacje wzdłuż. Dla mnie to bardzo uspokajające, jak tam chodzę, to wszystko mi się układa w głowie.
FGI1, 20-34 lata, Warszawa

” Był u mnie chrześniak, który mieszka w Niemczech ze swoją dziewczyną. Ona jest Niemką a on jest Polakiem. I przyjeżdża raz do roku. I pyta, gdzie ma iść. Mówię, żeby szli do Katedry. I poszli. I on był w szoku. A pod katedrą to już w ogóle super. Więc ona była zachwycona i on też.
FGI 4, 47-60, Poznań

” W Świętej Lipce jest tylko jeden kościół, ale tylko jeden taki jest, na skalę światową [...] nie wiem co w tym wyjątkowego, ale mogę stać, patrzeć, przepiękna architektura, czuje się tam zapach tego zabytku. To nie musi być piramida w Egipcie, która śmierdzi, tam pachnie tą starzyzną, drewnem, tym czymś, czym pachną te lata. Dla mnie to przeżycie.
FGI2, 60+ lat, Warszawa

” Fabryka Norblina, fajne. Elektrownia na Powiślu też fajne miejsce. Fajne rozwiązanie, nadal można przebywać w tym samym miejscu, ma swoją historię, a nową możliwość. Łatwo dostępne, możesz pójść na kawę, a też posiedzieć, pomyśleć: tu to się działo, czujesz ten klimat, o którym rozmawialiśmy.
FGI1, 20-34 lata, Warszawa

ZABYTKI BYWAJĄ DOBRYMI „PRETEKSTAMI” DO WSPÓLNEGO SPĘDZANIA CZASU ZE ZNAJOMYMI I RODZINĄ – W RÓŻNYCH SYTUACJACH I OKOLICZNOŚCIACH

MOTYWACJE

MOŻLIWE POWODY, DLA KTÓRYCH MOŻNA DĄŻYĆ DO OBCOWANIA Z ZABYTKAMI

- Zabytki same w sobie jako „naturalne” miejsce odwiedzin w czasie wolnym spędzonym w większej grupie.
- Zabytki jako centralne punkty wyjazdu, wycieczki, wakacji – spędzanych i przeżywanych wspólnie, w większym gronie.
- Zabytek jako centralny/emblematyczny punkt miasta – rozpoznawalność, łatwość zlokalizowania.
- Zwłaszcza z dziećmi/wnukami – chęć spędzenia „jakościowego” czasu – w którym dzieje się coś konkretnego, wzbogacającego wszystkich zainteresowanych.
- Wydarzenia odbywające w przestrzeni zabytkowej jako przyciągające swoją atrakcyjnością do wspólnej wizyty i konkretnych aktywności.

ODCZUCIA

UCZUCIA I EMOCJE, KTÓRE MOGĄ POJAWIAĆ SIĘ DZIĘKI ZABYTKOM

- Relaks, beztroska czasu wolnego.
- Odczucie pozytywnego „rozerwania się” elementy edukacyjne (np. słuchanie przewodnika) schodzą na dalszy plan lub pozostają mniej istotnym tłem.
- Radość z czasu spędzanego w gronie bliskich (ale także innych osób o podobnych zainteresowaniach czy potrzebach).
- Pozytywne emocje rodzinne, wspólnotowe (wspólnota doświadczeń).
- Poczucie integracji, tworzenia się więzi (na poziomie międzyludzkim).
- Odczucie „intensywności” – spędzanego czasu i współobecności bliskich.

EFEKTY

SPOSOBY, NA JAKIE ZABYTKI MOGĄ WPŁYWAĆ NA CZŁOWIEKA – KRÓTKO- I DŁUGOFALOWO

- Odwiedzony zabytek i pamięć po tym wydarzeniu ewokuje także wspomnienia o okolicznościach odwiedzin, towarzystwie, w którym się odbywały.
- Rozpoznawalny zabytek i wspomnienie po wycieczce w nim (lub chęć jego odwiedzenia w przyszłości) stają się „współwłasnością” wszystkich, którzy go odwiedzili bądź to planują (niekoniecznie razem, w tej samej grupie).

PRZYKŁADY KONKRETNÝCH AKTYWNOŚCI SŁUŻĄCYCH REALIZACJI MOTYWACJI

W ramach tego typu aktywności z zabytków można ich samych w sobie w ogóle nie oglądać/nie zwiedzać. Niemniej, wszystkie niżej wymienione aktywności odbywają się na terenie zabytku, wokół niego, w jego okolicy – zabytek poznaje się niejako przy okazji.

- **Rozrywki o charakterze ludycznym** – różnego typu pikniki, koncerty okazjonalne, targi, jarmarki.
- **Wydarzenia kulturalne o charakterze historycznym**, odnoszące się do zabytku/epoki, z której pochodzi – np. koncert tradycyjnych dla regionu pieśni.
- **Zajęcia edukacyjne** – np. pikniki archeologiczne, rekonstrukcje historyczne.
- **Wydarzenia związane z jedzeniem** – próbowanie tradycyjnych potraw, warsztaty kulinarne.
- **Zajęcia praktyczne**, często z założenia skierowane do dzieci, a w praktyce sprawiającą satysfakcję osobom w różnym wieku – w tym: rozbudowane w formie wizyty w skansenach – np. nauka tkania, wyrabiania masła; odwiedziny w zabytkach przemysłowych, z możliwością „spróbowania własnych sił” w pracy – np. w starej hucie.
- **Zabytek jako miejsce spotkań, początku znajomości, umówienia się na randkę** – zwykle centralny punkt w mieście, dla mieszkańców „oczywisty” w swojej funkcji społecznej tego typu.

” W Malborku jest super klimat, przewodnicy. I tam warto pojechać. A jakieś „pierzdziszki” na Dolnym Śląsku to dla mnie tak średnio. Jedynie Książ – zamek, ogrody, restauracja, jeszcze te tunele. [...] przyjechałam rowerem. I fajnie było wypić kawę, usiąść, odpocząć. Zejść na dół do tych lasów.
FGI5, 20-34, Wrocław

” Zamek położony bardzo wysoko, trzeba było dojechać, dla nas to było wyzwaniem, nie dość, że bardzo wąska droga, jeszcze pod górę. Dzieciaki piszczwały, bo jakaś tam przepaść i przepiękne widoki. Nie da się zapomnieć. Z jednej strony równina, z drugiej człowiek się odwraca, góry, skały, tak jakby były tuż przed tobą, to ostatnio odwiedzone. Byłam ze względu na swoich synów, pamiętam, jak byli zafascynowani.
FGI2, 60+ lat, Warszawa

” Koloseum jest dla mnie bardzo ważne, bo ostatnie nasze wspólne wakacje rodzinne, zdjęcia, to przy Koloseum właśnie.
FGI1, 20-34 lata, Warszawa

” Ja uważam, że zamki odbudowane czy muzea powinny być placówkami kulturalnymi, powinny się tam odbywać wernisaże czy koncerty, które same w sobie są sztuką i powinny odbywać się w takim pięknym wnętrzu.
FGI8, 47-60 lat, Skarżysko-Kamenna

ZABYTKI, ZWŁASZCZA ZNAJDUJĄCE SIĘ W NASZEJ OKOLICY I KRAJU, MOGĄ WPŁYWAĆ NA POCZUCIE DUMY I – W KONSEKWENCJI – WŁASNĄ SAMOOCENĘ

MOTYWACJE

MOŻLIWE POWODY, DLA KTÓRYCH MOŻNA DĄŻYĆ DO OBCOWANIA Z ZABYTEKAMI

Potrzeba czerpania dumy z tego, jakie zabytki znajdują się w mojej okolicy/kraju. Na kilku poziomach:

- duma powiązana z **konkretnym miejscem, w którym się żyje**, i które uznaje się za atrakcyjne (także dzięki obecności zabytków);
- duma odnosząca się do **historii własnej miejscowości** (w tym jej dawnych mieszkańców) – ściśle powiązana z **patriotyzmem lokalnym** oraz szacunkiem dla konkretnych przodków;
- duma z **historii państwa**, ściśle powiązana z **patriotyzmem**;
- **Własny status jako ważny element tożsamości i samooceny** – na którą ma wpływ także status otoczenia i państwa;
- Historia oraz jej zabytki (i sposób ich traktowania) jako **znak siły i prestiżu państwa**.

ODCZUCIA

UCZUCIA I EMOCJE, KTÓRE MOGĄ POJAWIAĆ SIĘ DZIĘKI ZABYTEKOM

- **poczucie dumy** – z miejsca i kraju, w którym się żyje oraz ich historii;
- **szacunek** – wobec przeszłości, dziedzictwa, bohaterów (w tym lokalnych bohaterów historii społecznej);
- odczucie **wysokiej/wzrastającej samooceny**, samopoczucia kulturowego – wynikających z miejsca, w którym żyjemy;
- **„codzienna” satysfakcja z atrakcyjności miejsca**, w którym mieszkamy, żyjemy, po którym się poruszamy oraz które możemy udostępnić i pokazywać przyjezdnym.

EFEKTY

SPOSOBY, NA JAKIE ZABYTKI MOGĄ WPŁYWAĆ NA CZŁOWIEKA – KRÓTKO- I DŁUGOFALOWO

Poznanie/zrozumienie znaczenia (statusu, wyjątkowości) danego zabytku może wpływać na:

- **większy szacunek do samej miejscowości**, w której się znajduje, a także **jej mieszkańców**;
- większą **osobistą dbałość o swoje otoczenie**, a zwłaszcza jego zabytkowe elementy;
- **rozumienie i popieranie działań związanych z ochroną zabytków**, w tym ze środków publicznych;
- Znajomość zabytków (i ich historii) w swojej okolicy i kraju może wpływać na **wzrost uczuć patriotycznych**.

PRZYKŁADY KONKRETNÝCH AKTYWNOŚCI SŁUŻĄCYCH REALIZACJI MOTYWACJI

Zwiedzanie/oglądanie zabytków lub przebywanie w zabytkowej okolicy, które **nastawione jest na edukację, pielęgnowanie własnej tożsamości**, przekazywanie poczucia dumy młodszemu pokoleniu.

- **Zabytki lokalne, powiązane z lokalną historią, ale też stanowiące powód do dumy samej w sobie** (powiązane z tożsamością i splatającą się z nią atrakcyjnością, w tym turystyczną, naszej „małej ojczyzny”).
- **Zabytki o wymiarze ogólnopolskim** – takie, które „trzeba” przynajmniej raz odwiedzić (skoncentrowane głównie w Warszawie i Krakowie, ale też miejsca takie, jak Biskupin, Gniezno, Częstochowa).
- **Cmentarze** historyczne i wojskowe.
- **Uczestnictwo w uroczystościach państwowych**, odbywających się przy istotnym zabytku czy pomniku – świętowanie ważnych rocznic historycznych, oddawanie hołdu bohaterom lokalnym i narodowym.
- **Rzadziej wyrażana – duma z tożsamości europejskiej**, ewokowana przez zabytki kultury europejskie/chrześcijańskie (zwłaszcza odwołania do Włoch i Grecji).

” *Funkcje edukacyjne, żeby ta historia w narodzie nie zginęła. Mamy swoje korzenie – żeby o tym nie zapominać, mówiąc o tym ogólnie.*
FGI8, 47-60 lat, Skarżysko-Kamienna

” *Kamieniec Podolski na Ukrainie, największa twierdza Rzeczypospolitej. Miejsce, którego piękna nie da się opisać. Byłem tam na wycieczce, ale przelotnej, chciałbym tam pojechać jeszcze raz. Kamieniec Podolski, Chocim, Okopy Świętej Trójcy, tam można w krótkim czasie to wszystko odwiedzić.*
FGI6, 60+ lat, Wrocław

” *Biskupin to kolebka polskości jest. To jest kwintesencja zabytków dla mnie.*
FGI4, 47-60 lat, Poznań

” *Watykan to przekrój całej historii Europy, jak się w środku jest to to czuć. Ta figura św. Piotra, pielgrzymi dotykają, jak się przyjrzyysz stopie św. Piotra, to ona jest nie taka gruba jak powinna być, wytarta.*
FGI2, 60+ lat, Warszawa

” *I moim dzieciom też to pokazuję, nasze korzenie, historię. I gdyby tego zabrakło to czułabym jakiś smutek, żal, tęsknotę. Takie przykład tego, że my jako Polacy jesteśmy osadzeni w naszych korzeniach i kulturze, to jest Kościół również, który jako zabytek można podziwiać.*
FGI3, 35-46 lat, Poznań

ZABYTKI TO GWARANCJA PRZEBYWANIA W ZNAJOMYM, W STABILNYM OTOCZENIU

Nie jest to aż tak bardzo ekscytujące, ale przywraca poczucie bezpieczeństwa i spokoju wobec zmiennej i chaotycznej rzeczywistości.

MOTYWACJE

MOŻLIWE POWODY, DLA KTÓRYCH MOŻNA
DĄŻYĆ DO OBCOWANIA Z ZABYTKAMI

- **Zabytek pozwala otaczać się tym, co rozpoznane, stałe, sprawdzone.** Nie wymaga zaangażowania bodźców, nie rozprasza, a uspokaja, pozwala czuć się bezpiecznie w znajomym otoczeniu.
- **Zabytki pozwalają na kontakt ze sztuką, przeniesienie się do miejsc stylizowanych na dawne epoki** – to uspokajające otoczenie, gwarantujące wytężający wypoczynek, w kontrze do poszukiwania wyzwań, ekstremalnych przeżyć.

ODCZUCIA

UCZUCIA I EMOCJE, KTÓRE MOGĄ POJAWIAĆ
SIĘ DZIĘKI ZABYTKOM

- **Uspokojenie** – radość z bycia w swoim znajomym, stabilnym otoczeniu.
- **Mindfulness, uważność** – trwanie, bycie „tu i teraz”, zakotwiczenie – brak pędu za bodźcami, za różnorodnością. A w zamian za to – skupianie się na detalach, szczegółach.
- **Poczucie stabilności** – na podstawie tego, że otacza mnie coś znajomego, coś co jest stałe, niezmienne od wieków.

EFEKTY

SPOSOBY, NA JAKIE ZABYTKI MOGĄ WPŁYWAĆ
NA CZŁOWIEKA – KRÓTKO- I DŁUGOFALOWO

- **kontakt z zabytkiem podobny do przeniesienia się do przeszłości** – chwila wytchnienia, w moim spokojnym miejscu wśród sztuki – antidotum na chaos i szybkie tempo.
- **wyrabianie nawyku spokojnego wypoczynku**, w otoczeniu klimatycznych miejsc – bez pośpiechu i pędu.

PRZYKŁADY KONKRETNYCH AKTYWNOŚCI SŁUŻĄCYCH REALIZACJI MOTYWACJI

Zabytki pomagają osiągnąć poczucie równowagi,
nie generują nowych bodźców, uspokajają.

WYBIERANIE DESTYNACJI I OBIEKTÓW, W KTÓRYCH MOŻNA POCZUĆ SIĘ BEZPIECZNIE:

- **Wszystko jest znajome, rozpoznane** – nie trzeba angażować się w rozmowę w innym języku – nie powoduje dyskomfortu, wstydu (np. z powodu nieznamości języka).
- **Wycieczki do miejsc znanych w Polsce, w których było się wielokrotnie**, wracanie do tych samych zabytków – np. odwiedzanie Krakowa, Wawelu. Poczucie bezpieczeństwa, znajomego otoczenia, w którym wciąż można odnaleźć nowe miejsca, szczegóły architektoniczne – uważne przyglądanie się.

WYBIERANIE OBIEKTÓW, GDZIE MOŻNA POCZUĆ SIĘ DOBRZE, JAKO ANTIDOTUM NA CODZIENNY STRES – NAJLEPIEJ W FORMIE USPOKAJAJĄCYCH SPACERÓW:

- **Parki miejskie**, zielone otoczenie.
- **Parki dworskie**, przypałacowe.

SZUKANIE MIEJSC KLIMATYCZNYCH, GDZIE MOŻNA ODNALEŹĆ SPOKÓJ, WYCISZENIE:

- miasta i miasteczka, w których są stare budowle, zakamarki, uliczki – np. Sandomierz, gdzie panuje spokojna atmosfera.

” *Lubię stare miejsca, bardzo duży spokój od nich bije, byłam w Grecji, nie pamiętam jak to się nazywa, uspokajające to, podniosła, ale też spokojna atmosfera, podobnie jak bycie w naturze.*
FGI1, 20-34 lata, Warszawa

” *Jak jestem w Krakowie, na Rynku, to wszystko znajome, widziałam pięćdziesiąt razy, nie muszę się natrudzić, wiem jak się dogadać, czuje się, że jestem u siebie. I to jest autentycznie nasze, swojskie.*
FGI3, 35-46 lat, Poznań

” *Rynek w Sandomierzu, piękne miejsce, nawet ludzie mi się wydawali inni, nie ma tam tego pośpiechu, jaki mamy tutaj we Wrocławiu. Ludzie w Sandomierzu są bardzo mili, mówią dzień dobry, nawet jak kogoś nie znają, uśmiechają się. U nich jest spokój, nie ma gonitwy.*
FGI 6, 60+ lat, Wrocław

” *Łazienki pojawiają się w głowie, jak się myśli o takim weekendowy, spokojnym spacerze.*
FGI1, 20-34 lata, Warszawa

” *Lepiej odnowić kilka kamienic niż jedną katedrę. Wtedy my mieszkańcy mamy same korzyści. Jest takie spokojne, harmonijne otoczenie dookoła nas, porządek. I wtedy można się czuć tak spokojnie w takim uporządkowanym otoczeniu.*
FGI5, 20-34 lata, Wrocław

ZABYTKI TO WSPÓLNE DOBRO

Gwarantują obcowanie z najwyższymi wartościami, które trzeba chronić i sprawić, by mogły służyć wszystkim.

MOTYWACJE

MOŻLIWE POWODY, DLA KTÓRYCH MOŻNA DĄŻYĆ DO OBCOWANIA Z ZABYTKAMI

- **Potrzeba angażowania się w sprawy związane z ochroną zabytków**, jeżeli jest się świadkiem zagrożenia, niszczenia historycznych obiektów.
- **Zainteresowanie tym**, co dzieje się z zabytkami w mieście/ w regionie.
- **Przyjmowanie postawy pasywnej** – tylko śledzenie spraw, w których zabytki występują „w roli głównej”.
- **Przyjmowanie postawy aktywnej** – udział w konsultacjach społecznych, aktywność społeczna na rzecz ochrony zabytków.

ODCZUCIA

UCZUCIA I EMOCJE, KTÓRE MOGĄ POJAWIAĆ SIĘ DZIĘKI ZABYTKOM

- **Poczucie straty** – jeżeli jest się świadkiem niszczenia zabytku.
- **Poczucie niesprawiedliwości** – jeżeli ktoś bezprawnie przejmuje zabytek i z niego korzysta, wyłącznie dla własnego zysku.
- **Rozczarowanie** – jeżeli nie można korzystać z dostępu do zabytku, jeżeli pozostaje on zamknięty.
- **Nadzieja** – jeżeli w wyniku protestów, działań zabytek zaczyna służyć celom społecznym.

EFEKTY

SPOSOBY, NA JAKIE ZABYTKI MOGĄ WPŁYWAĆ NA CZŁOWIEKA – KRÓTKO- I DŁUGOFALOWO

- **Wypracowanie postawy obywatelskiej** – zaangażowanie w sprawy miasta, regionu – w sprawy ochrony dziedzictwa kulturowego.
- **Podejmowanie realnej aktywności (np. w ramach NGO)** na rzecz ochrony zabytków – wpływanie na rządzących/ zarządzających obiektami.
- **Wpływ na kształtowanie przestrzeni miejskiej** – działania przeciw oszpecaniu, zaniedbywaniu zabytków.

PRZYKŁADY KONKRETNÝCH AKTYWNOŚCI SŁUŻĄCYCH REALIZACJI MOTYWACJI

Najczęściej to przyjmowanie postawy nieobojętnej wobec losów zabytków, rzadziej podejmowanie realnych działań w zakresie ich ochrony.

Zainteresowanie tematami związanymi z ochroną zabytków:

- **zainteresowanie losem poszczególnych zabytków w mieście** – znajomość problemów prawnych, interesowanie się tym, co dzieje się z obiektami, które niszczą;
- **czytanie prasy lokalnej;**
- **komentowanie** na forach czy w mediach społecznościowych.

Najczęstsza aktywność w zakresie ochrony zabytków to:

- udział w konsultacjach społecznych.

Rzadziej angażuje się w bezpośrednie działania na rzecz zabytków i przestrzeni miejskiej.

„ *Gdyby nie sprzedawali naszego dziedzictwa to mogłoby służyć wszystkim. Moglibyśmy korzystać z takich miejsc, dom kultury, kino, przestrzeń dla mieszkańców.*
FGI 7, 36-46 lat, Skarżysko

„ *Deweloper odrestaurował budynki po dawnej fabryce makaronów. Fajna przestrzeń się tam zrobiła. Ale to jest teraz osiedle, ludzie tam mieszkają, tylko, że jest zamknięte. Z drugiej strony lepiej, niż jakby miało niszczyć. Ale dobrze, jak takie miejsca zabytkowe byłyby dostępne dla wszystkich.*
FGI 5, 20-34 lata, Wrocław

„ *To państwo powinno chronić zabytki centralnie. I pilnować tego, nie dawać pieniędzy takim, co zaraz rozkradną. Jak da się urzędnikom, to wydadzą na pensje, żadnej kontroli nie będzie. Wydział dedykowany w ministerstwie, gminy mogłyby zgłaszać potrzeby, ale kasa powinna być centralnie. Żeby zabytki zawsze mogły służyć nam wszystkim.*
FGI2 ,60+ lat, Warszawa

„ *Powinni nas pytać, co zrobić w takim zabytku, a nie sprzedawać na kolejną galerię. Gminy nie powinny bać się sprzedawać tego osobom, firmom, które mają pomysł na dany budynek. Trzeba zabytki stawiać na nogi, niech nie marnieją, niech czemuś i komuś służą mądrze. I niech będzie jakaś wizja, którą z nami skonsultują. Zwykli ludzie muszą się wypowiedzieć.*
FGI 4, 47-60, Poznań

„ *Można to połączyć, żeby zabytki były ładne, reprezentowały wartość dla wszystkich i jednocześnie zarabiały na siebie. Tak jak jest w fabryce Norblina. Ludzie tam chodzą, jedzą, a jednocześnie to stara fabryka i dziedzictwo Warszawy.*
FGI 1, 20-34 lata, Warszawa

ZABYTEK MOŻE BYĆ SWEGO RODZAJU TROFEUM – JEGO ZDOBYCIE (ODWIEDZENIE, POZNANIE ZABYTEKU) WAŻNYM CELEM I POWODEM DO PÓŹNIEJSZEJ DUMY

MOTYWACJE

MOŻLIWE POWODY, DLA KTÓRYCH MOŻNA DĄŻYĆ DO OBCOWANIA Z ZABYTEKAMI

- **Ogólna otwartość na nowe doświadczenia** celem samym w sobie (np. jako obiekt szczególnych zainteresowań danej osoby), ale jednym z wielu elementów poszukiwania nowości.
- **Chęć poznania czegoś nietypowego** – konkretnego miejsca, jego historii.
- **Potrzeba aktywności wykraczających poza sztapę, rutynę** (np. określającej „typowe” spędzania czasu wolnego czy wakacji w danym miejscu/kraju).
- **Potrzeba wyróżnienia się** – bycia oryginalnym w swoich przeżyciach i opowieściach.
- **Zainteresowanie rodzące się przez przypadek** – pod wpływem nieznanego wcześniej, zabytkowego obiektu.

ODCZUCIA

UCZUCIA I EMOCJE, KTÓRE MOGĄ POJAWIAĆ SIĘ DZIĘKI ZABYTEKOM

- **Radość, ekscytacja** wynikająca z bycia „odkrywcą”.
- **Satysfakcja** z osiągnięcia nietypowego czy trudnego celu.
- **Odczucie** bycia odważnym w swoich wyborach i działaniach.
- **Duma** z własnego podejścia życiowego, możliwość „popisywania się”.

EFEKTY

SPOSOBY, NA JAKIE ZABYTEKI MOGĄ WPŁYWAĆ NA CZŁOWIEKA – KRÓTKO- I DŁUGOFALOWO

- Utrzymująca się/wzrastająca **potrzeba dalszych eksploracji**, w tym poszukiwania zabytków, których poznanie może przynieść zbliżoną satysfakcję.
- **Dostrzeganie miejsc ekscytujących także w swoim otoczeniu** (dopatrywanie się w nich elementów nietypowych, wartych poznania).
- W przypadku osób przebojowych i wpływowych (w swoim środowisku) – **realna zachęta dla otoczenia**, by także pójść ich śladem, poznać dane miejsce, nie pozostać w tyle.

PRZYKŁADY KONKRETNÝCH AKTYWNOŚCI SŁUŻĄCYCH REALIZACJI MOTYWACJI

Konkretne aktywności, motywowane potrzebą doświadczania nietypowych sytuacji, mogą być same w sobie analogiczne do aktywności motywowanych potrzebą przyjemności i/lub współprzeżywania.

Odróżniają je natomiast okoliczności poznania/szukania danego miejsca:

- **Specjalnie wyszukiwanego – zabytkowego, ale nie „mainstreamowego”** (np. będąc w Rzymie oprócz Koloseum interesuje mnie konkretna piękna kamienica, której zdjęcie widziałam na Instagramie).
- **„Dla wtajemniczonych”** np. poleconego przez znajomego, który mieszkał w danym mieście/kraju i wskazuje lokalizacje, które chętniej odwiedzają lokalni mieszkańcy niż turyści (jak klimatyczna knajpka na zabytkowej ulicy).
- **Przypadkowo odkrywane** – po drodze, w trakcie podróży, z zachowaniem otwartości na ciekawe, dostrzegane nawet przypadkiem miejsca.
- **Trudno dostępne** tj. takie, które – nawet jeśli są znane – to trudno do nich dotrzeć w sensie fizycznym (duże oddalenie geograficzne, brak infrastruktury turystycznej, konieczność pokonania dużej odległości czy wzniesienia).

” *Jak jedziemy do Barcelony, to czytamy, co jest i co powinno się zobaczyć, jak tam się jest. Szkoda tego nie zobaczyć. Ale tak naprawdę jest 100 innych miejsc, które nie są wymienione. Tylko pocztą pantoflową można się o nich dowiedzieć. Ja tak miałam z Sardinia...*
FGI4, 47-60 lat, Poznań

” *Dla mnie zabytki przemysłowe są też superważne. Ja to oglądam, jakie tam maszyny są, rozwój. Byłem w Starym browarze w Zwierzyńcu koło Zamościa, który ma ze 150 lat i te maszyny były niedawno na chodzie, napędzane parą. Takie rzeczy mnie zachwycają.*
FGI8, 47-60 lat, Skarżysko-Kamienna

” *W Suwałkach jest cmentarz siedmiu religii, historyczny, zabytkowy, groby bardzo stare. Tam trafiłam na człowieka, koło cmentarza, z 10 lat młodszy co najmniej, nieśmiało zaczęliśmy rozmawiać. Okazał się bardzo dobrze zorientowany w historii, szedł w stronę miasta, opowiadał o tym wszystkim, mówię: Boże, jacy to są ludzie otwarci, mieli historycznie zakorzenione, różni ludzie, różne religie, trzeba żyć razem i żyć dobrze.*
FGI2, 60+ lat, Warszawa

ZABYTKI DAJĄ MOŻLIWOŚĆ BYCIA EKSPERTEM, POSIADANIA DUŻEGO ZASOBU NIEOCZYWISTEJ WIEDZY – DZIĘKI TEMU MOŻNA POCZUĆ SIĘ DUMNYM Z SIEBIE I WYJĄTKOWYM

MOTYWACJE

MOŻLIWE POWODY, DLA KTÓRYCH MOŻNA
DĄŻYĆ DO OBCOWANIA Z ZABYTKAMI

- **Zabytek to bodziec do doszkalania się**, pozyskiwania największej i jak najbardziej szczegółowej wiedzy – to nie tylko miejsce odwiedzin, ale studio-wania, pozyskiwania informacji.
- **Zabytek to wskazówka, jak odnaleźć to, co ukryte, niedostępne**, co powszechnie nieznane – motywacja do kontaktu z zabytkiem przejawia się zainteresowaniem magazynami, zakamarkami, niedostępnymi artefaktami.
- Skłonność do wyszukiwania i docierania do nieoczywistych i mało uczęszczanych miejsc w Polsce i za granicą – **pozwala na bycie przewodnikiem po nietypowych miejscach, których inni nie znają.**

ODCZUCIA

UCZUCIA I EMOCJE, KTÓRE MOGĄ POJAWIAĆ
SIĘ DZIĘKI ZABYTKOM

- **Duma** z dotarcia do niszowej informacji o zabytku, zwłaszcza kiedy trudno było ją zdobyć, z własnej wartości, skuteczności w docieraniu do informacji.
- **Satysfakcja** z odwiedzenia miejsca, które było trudno dostępne.
- **Radość** – zadowolenie, że dzięki poznawaniu, wiedzy – poszczególne zabytki, zwłaszcza te nieznane nie idą w zapomnienie. Nawet jeżeli przypominanie o nich nie polega na upowszechnianiu takiej wiedzy.

EFEKTY

SPOSOBY, NA JAKIE ZABYTKI MOGĄ WPŁYWAĆ
NA CZŁOWIEKA – KRÓTKO- I DŁUGOFALOWO

- **Kontakt z zabytkiem to szybki zastrzyk nowej wiedzy**, wiedzy, który kusi, żeby zdobyć jeszcze więcej informacji - przynosi pokusę rozwiązywania kolejnych zagadek i odkrywania historii.
- **Na dłuższą metę pozwala zbudować duży zasób wiedzy** na temat zabytku, miasta, regionu.
- **Zabytek umożliwia zachowanie pamięci o symbolicznych, wyjątkowych miejscach i postaciach** – zwłaszcza o tym, co zostało zapomniane – przywoływanie ich do pamięci.. Wpływa to pozytywnie na poczucie tożsamości mieszkańców, zwłaszcza w małych miastach.

PRZYKŁADY KONKRETNÝCH AKTYWNOŚCI SŁUŻĄCYCH REALIZACJI MOTYWACJI

Działania wobec zabytków oraz interakcja z zabytkami wiążą się wysiłkiem, który wkładany jest w pozyskanie wiedzy o nich – przedmiotem zainteresowania są zazwyczaj obiekty niszowe, niezwiązane z masową turystyką.

Podejmowanie działania zazwyczaj angażuje czas i fundusze po to, aby zdobyć więcej informacji lub dotrzeć do bardziej zaawansowanych informacji o zabytkach:

- **kupowanie książek** na temat poszczególnych zabytków;
- **szukanie historii** samodzielny research i kwerenda;
- **spotkania z ludźmi** – którzy mają wiedzę o zabytkach – wyszukiwanie ich, nawiązywanie kontaktu z nimi;
- **odbywanie podróży**, które pozwolą na pozyskanie szczegółowej dodatkowej wiedzy o zabytkach, docieranie do nieznanymi powszechnie miejsc (cmentarz, pałac), niewielkich obiektów (izba pamięci, muzeum regionalne);
- **szukanie sposobów „za wszelką cenę”** – spryt wykazany w docieraniu do zabytków.

Pozyskiwanie dodatkowej wiedzy nie jest podyktowane potrzebą promocji własnej osoby, chwalenia się, ale posiadania wiedzy per se.

Działania dotyczą:

- w większym stopniu docierania do nowej wiedzy o zabytkach (miasta/regionu);
- w mniejszym stopniu chęci upowszechnienia, opowiadania o tym w szerszym gronie – wiedza służy danej osobie, ale po to, aby mieć poczucie bycia wyróżniającym się, niekiedy chwaląc się tym;
- Nie wynikają z chęci zaimponowania innym, ale ze zbudowania zasobu wiedzy o zabytkach, które daną osobę najbardziej interesują.

„*Uwielbiam historię, historia to mój konik. Ja się nagrobkami specyficznymi zawsze interesowałam, jakaś osoba, aniołek, to też nasza kulturowość – to wszystko poznaję na starych cmentarzach. Jeżdżę, zwiedzam, szukam czegoś wyjątkowego. Znam wiele historii o naszym mieście. Wiem, że nawet Hitler tu kiedyś u nas był. Poza tym mało ludzi wie, że przed wojną, jak Mościcki był prezydentem okazjonalnie pracował w tej fabryce, jako chemik, stworzył elaborację, czyli napełnianie pocisków prochem strzelniczym. I on właśnie w naszym laboratorium prowadził sam tajne badania nad gazami bojowymi, nad węglem aktywnym. Dużo jeżdżę po Polsce, po regionie. Niedawno powstała Izba Pamięci Bolesława Leśmiana w Iłży, cudowna, po prostu przepiękna. Bardzo dobrze oddaje klimat mieszkania, w którym mógł mieszkać Leśmian. U nas nie dbamy tak o turystę i o mieszkańca. U nas, w Skarżysku, mamy takie pomieszczenie, w którym naprawdę mieszkał Leopold Staff, z żoną Heleną i z psem. I ja chciałam tam kiedyś wejść, ja chciałam ten pokój zobaczyć po prostu. Ale zamknięte, a ksiądz nikogo nie wpuszcza. I ja się pytam dlaczego? Dzwoniłam, chodziłam pytałam, ale nie wpuścił mnie i już!*

FGI 8, 47-60 lat, Skarżysko

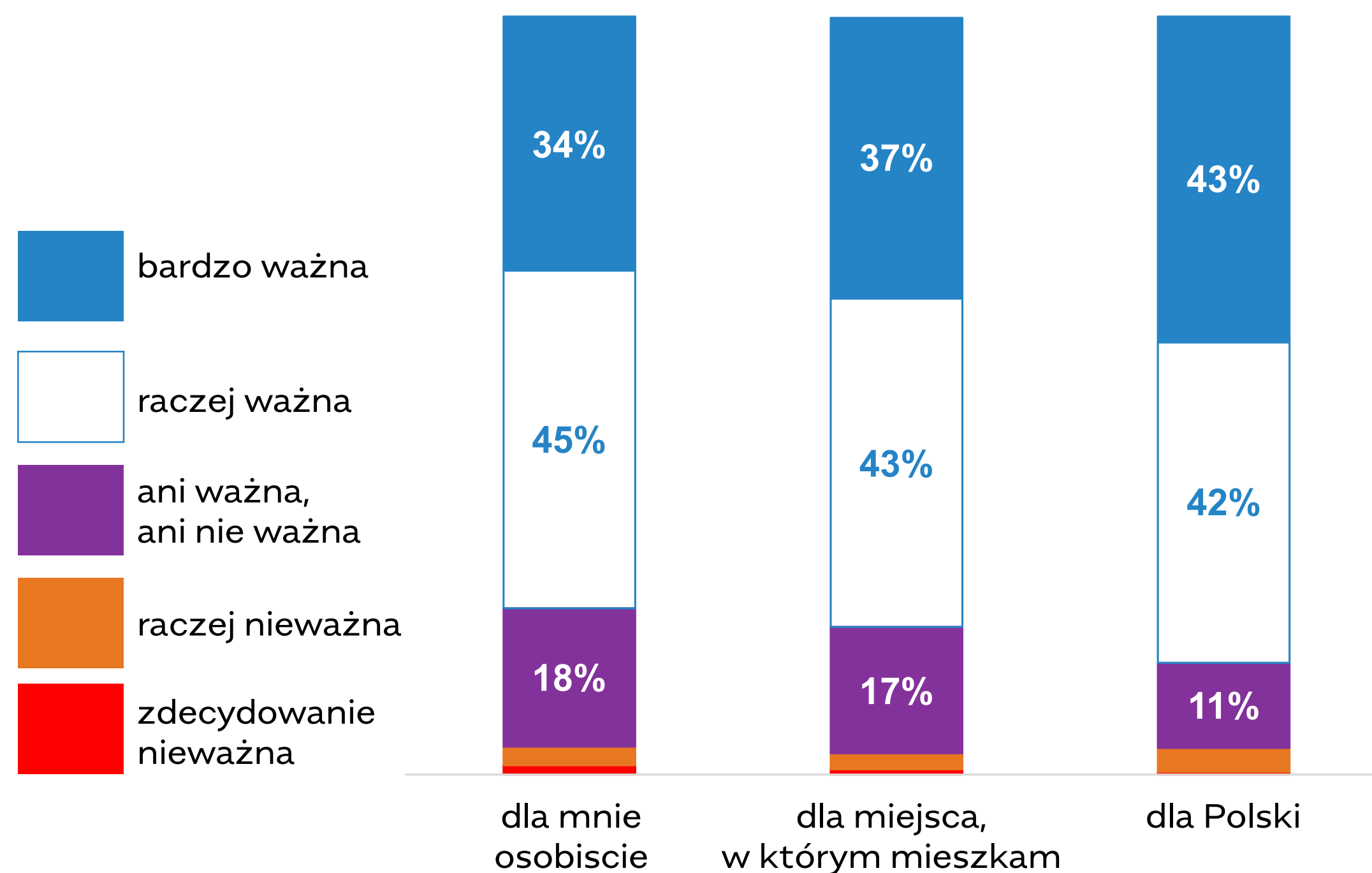
ZABYTEK JAKO PRODUKT TURYSTYCZNY

7

NA POZIOMIE DEKLARACJI ZABYTKI I – SZERZEJ – DZIEDZICTWO ORAZ JEGO OCHRONA SĄ WAŻNE. JEDNAK NIEKONIECZNIE MUSI TO PRZEKŁADAĆ SIĘ NA OSOBISTE PODEJŚCIE I CODZIENNE ZACHOWANIA

Ocena znaczenia ochrony zabytków

W każdym wymiarze poziom pozytywnych deklaracji, odnoszących się do ważności ochrony zabytków, jest **wyższy w grupie osób z wyższym wykształceniem** oraz mieszkających w dużych miastach.

- **dla mnie osobiście (T2B*)**
  - cała populacja – 78%
  - osoby z wyższym wykształceniem – 87%
  - mieszkańcy miast >200 tys. mieszkańców – 89%
- **dla miejsca, w którym mieszkam (T2B)**
  - cała populacja – 81%
  - osoby z wyższym wykształceniem – 89%
  - mieszkańcy miast >200 tys. mieszkańców – 88%
- **dla Polski (T2B)**
  - cała populacja – 85%
  - osoby z wyższym wykształceniem – 89%
  - mieszkańcy miast >200 tys. mieszkańców – 94%

*T2B = Top2Box - skumulowany wskaźnik odpowiedzi „Bardzo ważna” i „Raczej ważna”

Pyt.: MH3.1. W jakim stopniu OCHRONA zabytków jest ważna dla Pana/i OSOBIŚCIE? (skala 1-5)

Pyt.: MH3.2. W jakim stopniu OCHRONA zabytków jest ważna dla MIEJSCA, w którym Pan/i mieszka? (skala 1-5)

Pyt.: MH3.2. W jakim stopniu OCHRONA zabytków jest ważna dla POLSKI? (skala 1-5)

N=1008, CAPI, ogólnopolska próba reprezentatywna ze względu na płeć, wiek oraz wielkość miejscowości, realizacja 19-23.08.2022 r.

NA POZIOMIE DEKLARACJI ZABYTKI I – SZERZEJ – DZIEDZICTWO ORAZ JEGO OCHRONA SĄ WAŻNE. JEDNAK NIEKONIECZNIE MUSI TO PRZEKŁADAĆ SIĘ NA OSOBISTE PODEJŚCIE I CODZIENNE ZACHOWANIA

74% Polaków ma świadomość pojęcia „dziedzictwo” i uznaje, że jest ono dla nich ważne – wśród spontanicznych skojarzeń z dziedzictwem są zabytki. Podobne, wysokie wskazania utrzymują się od kilku lat – w 2018 r. takie wskazania wyniosły podobnie, aż 80%*.

*Segmentacja psychograficzna Polaków ze względu na ich postawy wobec dziedzictwa, NID 2021

*Cultural Statistic, Eurostat, 2019

Wysoki poziom ogólnych deklaracji można traktować optymistycznie, jako fundament, na którym można budować dalszą akceptację społeczną dla rozwoju działań na rzecz zabytków. Trzeba jednak pamiętać, że te deklaracje **NIE muszą przełożyć się na akceptację** dla: a) **wzrostu środków** przeznaczanych na zabytki, b) **wspierania zabytków innych od ikonicznych**, o znaczeniu ogólnopaństwowym.

- Ogólne deklaracje dot. znaczenia dziedzictwa (w tym zabytków) **nie są jednoznaczne ze zinternalizowanym przekonaniem o szczególnym znaczeniu zabytków dla samego siebie.**
- Takie przekonanie może być rzadkie zwłaszcza, **gdy obecność (zadbanego) zabytku nie wiąże z konkretną korzyścią** (zwłaszcza funkcjonalną) dla mieszkańca danej okolicy.
- Interesujący wydaje się **wyższy poziom deklaracji dot. znaczenia zabytków i ich ochrony wśród osób najlepiej wykształconych oraz mieszkających w największych polskich miastach**, który można interpretować na kilka, niewykluczających się sposobów:
  - to **w tych miastach znajdują się najważniejsze zabytki**, o ogólnopolskiej skali rozpoznawalności – dbanie o nie generalnie nie budzi kontrowersji;
  - **wyższe wykształcenie może** (choć nie musi) przekładać się na **ogólnie większą wiedzę o zabytkach oraz na bardziej pogłębione rozumienie ich roli** (historycznej, wspólnototwórczej, ale i bieżącej – turystycznej i gospodarczej), także w **odniesieniu do mniej ikonicznych obiektów**;
  - **przeciętnie są to osoby o wyższych dochodach** od osób z mniejszych ośrodków, z większymi finansowymi możliwościami podróżowania i **poznawania dobrych wzorców ochrony zabytków**, w tym zagranicznych.

Do więzi społecznej się przyczynia. Porównanie Dubaju i Barcelony, tam [do Dubaju] się jedzie pracować, ono nie ma... luksusowe wakacje, ale nie będzie przyciągać ludzi, żeby zostać w tym konkretnym miejscu, że jest historia, kultura, uliczki, artyści [jak w Barcelonie].

FGI8, 47-60 lat, Skarżysko-Kamienn

OBECNOŚĆ ZABYTKÓW MOŻE BYĆ SZANSĄ DLA MIEJSCOWOŚCI, W KTÓREJ SIĘ ZNAJDUJĄ, ALE NIE ZAWSZE TA SZANSA JEST WYKORZYSTYWANA

Podejście do zabytków to jedna z wielu dziedzin, w odniesieniu do której widać w Polsce **ogólny brak zaufania do działań władz publicznych** (i państwowych, i samorządowych). Dlatego można dostrzec ogólną **akceptację dla wspierania podmiotów prywatnych** (właścicieli zabytków), jednak pod kilkoma warunkami:

- co najmniej część zabytkowego obiektu **udostępniana szeroko społeczeństwu** (bez opłat);
- pojawienie się **konkretnych korzyści dla mieszkańców** – nowe funkcje (w tym komercyjne) atrakcyjne także dla nich, a nie tylko dla turystów;
- **dbałość o zabytkową tkankę obiektu**, pod nadzorem ekspertów.

Akceptację dla nietypowego wykorzystywania obiektów zabytkowych (łącznie z zamianami ich np. na dyskoteki) widać szczególnie w młodszym pokoleniu.

„Gminy nie powinny bać się sprzedawać tego osobom, firmom, które mają pomysł na dany budynek. To prawda. Albo do spółki z inwestorem. Miasto coś dorzuca, inwestor coś dorzuca. Bo postawić na nogi to można ale to by marniało dalej. A jak pojawi się inwestor to już na to nie pozwoli, nada temu drugie życie.
FGI2, 60+ lat, Warszawa

„Jest wygrana dla danego budynku i jest dla miasta, rozwiązania typu Elektrownia Powiśle to połączenie prywatnego z publicznymi potrzebami, bardzo dobry kierunek, tam są pieniądze, nie można też oczekiwać, że budżet jest nieskończony.
FGI1, 20-34 lata, Warszawa

87%

Zgadza się (raczej lub zdecydowanie) ze stwierdzeniem, że „obecność zabytków to **szansa dla miejscowości**, w której te zabytki się znajdują”.

Także w tym wskaźniku widać **istotny wzrost deklarowanej zgody** ze stwierdzeniem wśród osób z **wyższym wykształceniem** oraz mieszkających w **dużych miastach**:

- osoby z wyższym wykształceniem – 91%;
- mieszkańcy miast >200 tys. mieszkańców – 94%.

ZWIEDZANIE JEST PODSTAWOWYM SKOJARZENIEM ZWIĄZANYM Z ZABYTKAMI – AKTYWNOŚCIĄ NAJBARDZIEJ OCZYWISTĄ, JAKO PIERWSZĄ NASUWAJĄCĄ SIĘ BADANYM

Pozornie to dobrze – zwiedzanie niesie za sobą pozytywne skojarzenia z czasem wolnym, wakacjami, latem. Przywołuje wspomnienia udanych wyjazdów, sympatycznych doświadczeń towarzyskich, czasem młodości (zwiedzanie jako typowy element wycieczek szkolnych). A jednak pojawia się tu pewna ambiwalencja...

- Spontaniczne łączenie zabytków ze zwiedzaniem sprawia, że **na dalszy plan schodzą inne możliwe aktywności powiązane z zabytkami.**
- Wszystkie wymienione skojarzenia odnoszą się do aktywności wyjazdowych, tj. **do miejsc innych niż nasza miejscowość zamieszkania.**
- Wiele osób przyznaje, że często słabo zna zabytki znajdujące się w ich miastach – wiedzą ogólnie o ich istnieniu, czasem nawet potrafią powiedzieć o nich coś więcej, ale nie zdarza im się odwiedzać ich na co dzień → **zwiedzanie miejscowego zabytku to (wyłącznie) wspomnienie czasów szkolnych.**

Wszystko to sprawia, że **stosunkowo rzadko, myśląc o zabytkach, odnosi się spontanicznie do zabytków:** →

- znajdujących się **w naszej najbliższej okolicy** (bo ich nie zwiedzamy, a co najwyżej je mijamy);
- które **co do zasady nie służą typowemu zwiedzaniu** (jak zabytkowe kamienice, pozostające w rękach prywatnych, zamknięte dla osób, które w nich na stałe mieszkają).

„ We Francji jest zamek odremontowany, w jednej części mieszka ją Francuzi, druga udostępniana zwiedzania, z tego są jakieś pieniądze.

Takie fortele, że odremontowany zamek będzie na hotel, ale pozostaje zabytkiem.

FGI2, 60+ lat, Warszawa

„ Turystów na pewno [by przyciągnęło].
A i nam by się milej żyło, bo byłoby ładnie.

FGI8, 47-60 lat, Skarżysko-Kamienna

To NIE oznacza, że w tego typu obiektach nie dostrzega się zabytkowości.

Dostrzega, ale wymaga to dłuższej rozmowy, namysłu, zastanowienia. Z kolei wejście na następny poziom (akceptacja dla wspierania, w tym finansowego, takich zabytków) wymaga uprzedniego dostrzeżenia **konkretnej korzyści dla samego siebie – mieszkańca.**

NIEKONIECZNIE DOSTRZEGA SIĘ KORZYŚCI DLA SAMEGO SIEBIE (MIESZKAŃCA DANEGO MIASTA). NAWET, JEŚLI NA POZIOMIE DEKLARACJI PRZYZNAJE SIĘ, ŻE DBANIE O ZABYTKI MOŻE WPŁYWAĆ NA OGÓLNY ROZWÓJ MIASTA, W TYM WYNIKAJĄCY Z ROZWOJU TURYSTYKI

Dbanie o zabytki w kontekście rozwoju turystyczno-gospodarczego miasta...

D
E
K
L
A
R
A
C
J
E

Ogólnie dobrze, gdy miasto jest atrakcyjne dla turystów:

- + inwestycje w dbanie o zabytki wpływa pozytywnie na stan miasta, w tym jego gospodarki;
- + turystyka wpływa na tworzenie się miejsc pracy dla mieszkańców;
- + przyjemniej żyć w zadbanym mieście, w którym eksponuje się najładniejsze zabytki;
- + estetyka i atrakcyjność turystyczna miasta może być powodem do dumy.

Rozwój turystyki może negatywnie wpływać na codzienne życie:

- turyści „wypychają” lokalnych mieszkańców ze starówek miast;
- tłumy obecne w mieście realnie obniżają komfort życia (ścisk, hałas, śmieci...);
- wzrost cen – bilety wstępów do zabytków, ale też ceny innych usług w ich okolicy (np. gastronomia);
- zaniedbywanie terenów i budynków innych niż zabytkowe (w skrajnych przypadkach – odnawianie zabytków tylko od frontu, „pod turystów”).

D
O
Ś
W
I
A
D
C
Z
E
N
I
A

WARTO WYKORZYSTYWAĆ POTENCJAŁ ZWIĄZANY ZE ZWIEDZANIEM ZABYTKÓW JAKO AKTYWNOŚCIĄ ZNANĄ, ROZUMIANĄ I OGÓLNIĘ POZYTYWNIĘ OCENIANĄ. JEDNAK POTENCJAŁ TEN MUSI BYĆ NADBUDOWYWANY

WARTO WZBOGACAĆ ZABYTKOWE MIEJSCA O DODATKOWE ATRAKCJE...

Przy takich cudownych starych rzeczach zrobić np. gdzieś okolicy, wkomponować park linowy i będą tutaj wtedy przyjeżdżać rodzice z dziećmi a 1 km obok jest zamek i warto go zwiedzić albo Tokarnię, wtedy byłoby to użytkowe i jednocześnie ciekawe pod kątem historii.

FGI8, 47-60 lat, Skarżysko-Kamienna

Też zachęcić jakimiś imprezami okazjonalnymi. Powstanie Wielkopolskie, wstęp wolny, ludzie w mundurach. Żeby pokazać tą część historii, żeby zachęcić ludzi.

FGI4, 47-60 lat, Poznań

... ALE ZACHOWUJĄC ICH INKLUZYWNY CHARAKTER!

Za granicą turystyka jest bardziej skomercjalizowana. Kościoły są ogólnie dostępne, ale zamki już nie.

U nas też tak jest, Zamek Czocho, zabytek wyremontowany, płaci się, ale Bolków jest ruiną i też się płaci. Ogródzieniec też, Krzyżtopór, **zamek będący absolutną ruiną i też się płaci.**

Za Zachodzie ta komercjalizacja nastąpiła wiele lat temu. W Polsce następuje to w postępie geometrycznym, ktoś ten obiekt ogradza, te ruiny, po to żebyśmy płacili jeśli chcemy je zwiedzać. Żeby obejrzeć kupkę gruzu, musimy płacić opłaty, za parkingi. Komercjalizacja jest podniesiona do absurdu.

FGI6, 60+ lat, Wrocław

DZIĘKUJEMY

W razie pytań skontaktuj się z nami:

Marcin Hinz

marcin.hinz@ipsos.com

Kamila Węglarska

kamila.weglarska@ipsos.com

GAME CHANGERS